

www.npsumava.cz

šumava

ZAJÍMAVOSTI Z PŘÍRODY | ZE ŽIVOTA OBYVATEL | Z HISTORIE

ČTVRTLETNÍK SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ŠUMAVA podzim 2023 | 50 Kč

**Ursula Schuster – nová ředitelka
Národního parku Bavorský les**

Mykorhizní houby a kůrovec

Dva šumavské motýlí příběhy

2023
60 let CHKO
50 let časopisu
ŠUMAVA

V příloze: Sběratelské kartičky a plakát pro malé čtenáře

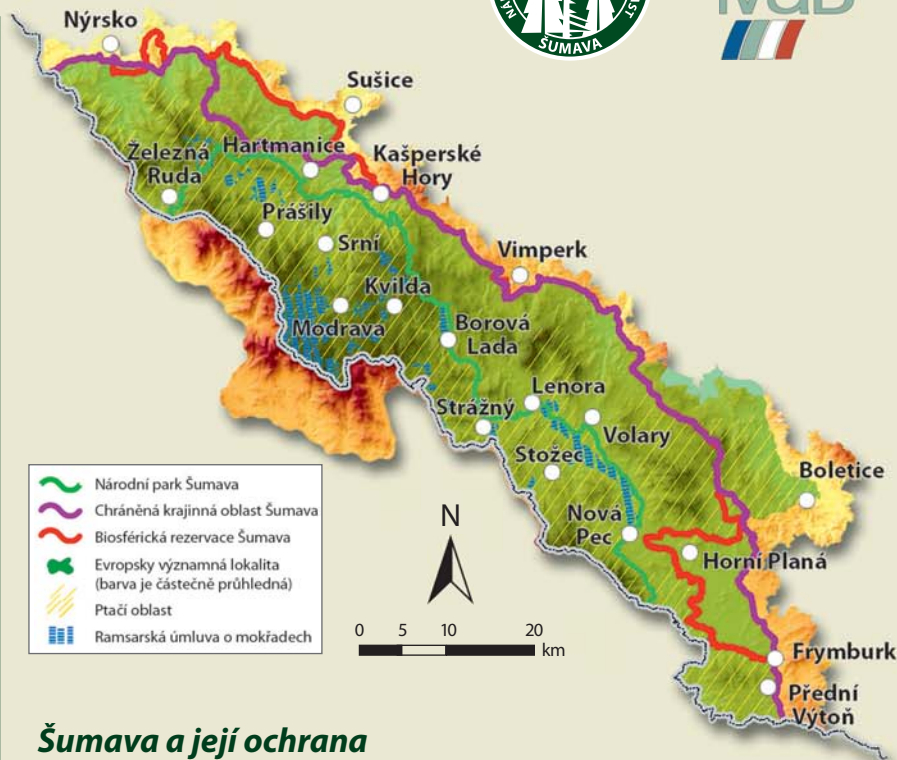

Slovo na úvod

Rok CHKO Šumava

Šedesát let už pomalu vydá skoro na celý lidský život. Člověk se narodí, a pak se s věkem už jen mění z podoby dítěte na dívku... na zralou ženu... na stařenku. Chráněné krajinné oblasti je šedesát let a proměňuje se také. Začínala jako krajina lidmi opuštěná a podřízená pohraniční stráží a výcvikovým prostorům, pyšnila se souvislými zapojenými lesy, kde nebyl problém zabloudit. Zažila přelomový rok 1989, proměnu způsobu života společnosti a spolu s ní i krajiny. Tehdy jsme chodili s fotoaparáty, abychom zachytili tu naši Šumavu, jak jsme ji poznali, protože jsme věděli, že se už nevrátí. Pak přišel stavební a turistický boom a v krajině Šumavy to bylo na první pohled vidět. Obce a města se rozrůstala, budovala infrastruktura, stavělo se i mimo sídla. Zemědělskou půdu už málokdo ponechal bez využití, hranice s lesem se stabilizovala, orná půda téměř zmizela. A změnily se i lesy. Dosavadní hvozdy se souvislými lesy se najednou vlivem vichřic, orkáňů a kůrovců začaly prolamovat. Turista tak znovu získal přehled, vidí z jednoho kopce na druhý, do map už místa nových výhledů nikdo nezakresluje. Ale přesto si šumavská CHKO uchovala svůj jedinečný ráz. Nestává se z ní stařenka, jako z některých z nás, ale žije si svým životem a zaceľuje si rány, které jí rozvoj naší společnosti přináší. Ponechejme jí její malebnost, jejího ducha a harmonii i dalších šedesát let.

Kolektiv pracovníků CHKO Šumava

Šumava a její ochrana

Chráněná krajinná oblast Šumava

Vyhlášena v roce 1963 jako vyvrcholení snah o zvláštní ochranu přírodovědně cenného území.

Národní park Šumava

Centrální část Šumavy byla v roce 1991 přeřazena podle české legislativy do nejvyšší kategorie územní ochrany.

Ramsarská lokalita –Šumavské rašeliště

Poměrně rozsáhlá část území (6 371 ha), zařazená v roce 1993 do mezinárodního seznamu mokřadů, dokládá celosvětový význam území.

Natura 2000

V rámci celoevropské soustavy chráněných území byla v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie zřízena:

- **Ptačí oblast Šumava** – pro ochranu vybraných ptačích druhů v oblasti (v roce 2004),
 - **Evropsky významná lokalita Šumava** –pro ochranu společenstev a vybraných druhů (v roce 2005).
- Obě lokality se prolínají s územím NP a CHKO a dokládají tak evropský význam tohoto území.

Biosférická rezervace Šumava

Už v roce 1970 byl vyhlášen celosvětový Program Člověk a biosféra (MaB). Jeho cílem je podpořit rozumné a trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů a zlepšení vztahů mezi člověkem a přírodou. Oblast Šumavy byla celosvětovou organizací UNESCO vyhlášena biosférickou rezervací v roce 1990.

Vydavatel
Správa Národního parku Šumava,
rezortní organizace MŽP

Adresa redakce
Správa Národního parku Šumava
1. máje 260, 385 01 Vimperk
tel.: 388 450 218
fax: 388 450 019
e-mail: sumava@npsumava.cz

Redakční rada
Pavel Bečka, Jan Dvořák, Pavel
Hubený, František Janout,
Jiří Kadoch, Jan Kozel, Zdenka
Křenová, Martina Kučerová,
Lukáš Linhart, Václav Sklenář,
Martin Starý, Josef Štemberk,
Michal Valenta
Redaktor časopisu
Jiří Kadoch

Fotografie
Na titulní straně: Kašperskohorsko od
Vysoké Myti. Foto: Jiří Kadoch
Na zadní straně: „Reka Vydra“, autor:
Elena Vlačuhová, ZŠ speciální, Skupo-
va 15, Plzeň. 15 let. Výtvarná soutěž:
„Voda v Národním parku Šumava“.

Grafická úprava: Václav Hrabá
Tisk: Unipress, spol. s r. o. Turnov

Distribuce
Prostřednictvím E-shopu, informačních
středisek Správy Národního parku Šumava
a předplatného.

Podávání novinových zásilek povoleno
Českou poštou, s.p., ředitelstvem odštěpného
závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích,
j.z.n.: P-2986/96 ze dne 6. června 1996.

Předplatné
Využívá redakce, časopis vychází čtyřikrát
ročně, cena výtisků je 50 Kč,
celoroční předplatné 180 Kč.

Registrační číslo: MK ČR E 7518
Uzávěrka čísla: 15. 8. 2023
Datum vydání: 1. 10. 2023

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí.

4

8

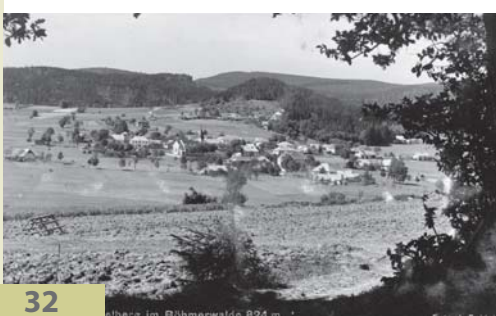
12

18

24

32

04 **Ursula Schuster – nová ředitelka Národního parku Bavorský les**

Jedním z jejich cílů je ještě více sjednotit oba parky Bavorský les a Šumavu i v očích návštěvníků.

06 **Čeho je CHKO Šumava plná? Rezervací!**

Tradice vyhlásování přírodních rezervací je na Šumavě opravdu dlouhá.

08 **Únikovka na Kašperskohorsku**

Herní plochou únikové hry z civilizace jsou pěší cesty, břehy potoků, louky, lesní stezky, vrcholy kopců s velkoformátovými panoramaty i drobnou hmyzí světy.

10 **Mykorhizní houby a kůrovec**

Jak důležité může být ponechání části živých stromů při holosečných těžbách v hospodářských lesích?

12 **Dva šumavské motýlí příběhy**

Bělásek ovocný a žluťásek borůvkový dokonale rámuji význam Národního parku Šumava.

14 **Buky, šelmy a Rusíni – NP Poloniny**

Oblast téměř bez lidí, kde se v přirozených lesích potkávají rysi s vlky a medvědy.

16 **Toxické houby**

Rádi je sbíráme a konzumujeme, ale víme o nich vše?

18 **Národní geopark Královská Šumava**

Citlivá prezentace nejen geologicky zajímavých území.

20 **Karel Klostermann – Vánice**

Krátká povídka trochu připomíná příběhy popsané Jackem Londonem z Aljašky.

22 **Cestovní ruch na Šumavě před rokem 89**

Zkusme se podívat na to, jak probíhal cestovní ruch v době, ne tak daleké, někdy před 40 lety.

24 **Vzpomínka na Ladislava Vodáka – zakladatele CHKO**

Na svého přítele vzpomíná Pavel Trpák.

26 **Michal Valenta – tvůrce přeshraniční spolupráce**

Pracoval na Správě CHKO a následně na Správě NP Šumava dlouhých 39 let. Díky skvělé znalosti němčiny propojoval národní parky Šumava a Bavorský les.

28 **Mezinárodní odborné soustředění pro vysoké školy v Národním parku Šumava**

Tématu klimatických změn na Zemi, ale i na Šumavě se věnovali studenti na setkání na Horské Kvildě.

30 **Z Onoho Světa do Městišských roklí, a pak vzhůru na Můstek**

Pozvánka na výlet do méně rušných míst v západní části Šumavy.

32 **Šumava před sto lety na snímcích Fotoateliéru Seidel XXXI.**

Přírodní rezervace a přírodní památky v okolí Zadní Zvonkové.

34 **Aktuality**

Ursula Schuster

– nová ředitelka Národního parku Bavorský les

Přesně v polovině letošního léta převzala vedení Správy NP Bavorský les nová ředitelka Ursula Schuster. Jedním z jejích cílů je ještě více sjednotit oba parky Bavorský les a Šumavu i v očích návštěvníků

Vystudovaná krajinná ekoložka Ursula Schuster podřídila své nové práci úplně vše. Rodačka z Pasova, která mimo jiné studovala v Uppsale ve Švédsku, se s celou rodinou přestěhovala do Národního parku Bavorský les. Nyní, pár týdnů po té, co nastoupila na místo ředitelky Správy, se ještě nezastavila, přesto si v nabitém pracovním programu našla čas na rozhovor.

Jaké jsou ty první týdny v pozici ředitelky národního parku?

„Byly velmi různorodé a zároveň neočekávané. Jednala jsem o otázkách personálních, managementových, k ochraně přírody, samozřejmě i ke kůrovci v zásahové zóně. Byla to taková veliká kytička různých témat, kdy se každý den lišil od toho předcházejícího. A to bylo opravdu velmi neočekávané.“

Už jste se dostala do terénu?

„Ano, navštívila jsem naše jednotlivé lesní správy, kde jsem se prakticky se všemi pracovníky a pohovořila jsem s nimi o jejich nejpalčivějších problémech. Mimochodem, to je postup, který budu uplatňovat ke všem pracovníkům všech odborů Správy NP Bavorský les.“

Jak dobře znáte Bavorský les?

„Jako rodačka z Pasova znám národní park už od dětství. Často jsme sem s rodinou chodili na túry. Mám hezké vzpomínky například na výlety na Luzný nebo na návštěvy areálu zvířecích výběhů. Národní park jsem rovněž mnohokrát navštívila s rodinou, trávili jsme zde volný čas i dovolené a obdivovali a prožívali vývoj divoké lesní přírody. Přesto jsou v tomto chráněném území oblasti, které bych ráda poznala ještě lépe.“

Teď ale přímo k Vám – jaká byla vaše dosavadní profesní dráha?

„Po studiu krajinné ekologie ve Weihenstephanu a Uppsale ve Švédsku jsem pracovala jako krajinářská architektka v kancelářích krajinné architektury a jako lektorka na Technické univerzitě v Mnichově. V roce 2007 jsem nastoupila do veřejné služby na Bavorské akademii ochrany přírody a krajiny. Následovaly pozice na Bavorském státním ministerstvu životního prostředí a ochrany spotřebitele v oddělení Soustavy chráněných úze-

Od 1. srpna 2023 je Ursula Schuster novou ředitelkou Správy Národního parku Bavorský les.

mi a Natura 2000, krajinné plánování a v Bavorském státním kancléřství. Naposledy jsem vedla kancelář ministerského ředitele Dr. Rüdiger Detsche na Bavorském státním ministerstvu životního prostředí a ochrany spotřebitele.“

Nyní jste se stala ředitelkou Správy NP Bavorský les. Zajímá mě tedy, jaké výzvy před vámi stojí a kam chcete národní park posunout?

„Ochrana klimatu a biologická rozmanitost jsou výzvy, které především v národním parku hrají rozhodující roli. Náš národní park je ohniskem biodiverzity a jeho význam v této funkci roste. Ochrana přírody a výzkum životního prostředí nám mohou pomoci pochopit dopady klimatických změn a vyvodit závěry pro národní park i pro oblasti mimo něj. Mým cílem je při výzkumu národního parku dále rozšiřovat národní spolupráci, abychom byli na mezinárodní výzkumné úrovni vnímání ještě silněji než dosud. Dalším důležitým tématem do budoucna je rozšíření dostupnosti. Chtěla bych, aby nejen naše centra národních parků a zařízení pro environmentální vzdělávání, ale i vhodné oblasti v přírodě byly přístupné všem. Zde jsme již na velmi dobré cestě, dva příklady jsou nízkobariérová stezka „Vážka“ na úpatí Roklanu a povázkový chodník přes srať Finsterauer Filz. Přírodu národního parku si tak zde mohou působivým způsobem vychutnat i vozíčkáři. Nesmíme však usnout na vavřínech a doufám, že do deseti let dosáhneme v této oblasti značného pokroku. Dalším cílem v příštích deseti letech je navázat na vynikající přeshraniční spolupráci mezi oběma národními parky Šumava a Bavorský les a pokračovat v ní a dále ji rozšiřovat.“

To tedy nevypadá na to, že když území Národního parku Bavorský les je ze 75 % bez zásahů a bylo dosaženo cíle mezinárodní kategorie IUCN II, že už je vše hotovo?

„V národním parku je vždy co dělat. Teď je mou prioritou seznámení se s množstvím témat ve všech odborných oblastech. Vytvořím si vlastní obraz o správě národního parku, jejich úkolech a projektech. Kromě toho je v nejbližší době na pořadu dne realizace návštěvnických atrakcí, které byly přislíbeny v rámci rozšíření národního parku - kavárna národního parku, dětské hřiště, parkoviště, bezbariérové toalety a vyhlídkové plošiny v rámci projektu Wistlberg přírodní zážitky.“

Jaký vztah máte k sousední Šumavě? Jak dobře ji znáte?

„Mezi správami národních parků existuje již řadu let přátelská a důvěrná spolupráce, kterou vybudovali oba ředitelé národních parků Franz Leibl a Pavel Hubený. V rámci této spolupráce se kromě společných projektů konají mimo jiné každoroční setkání správ na obou stranách hranice. V dubnu jsem měla možnost zúčastnit se setkání v NP Šumava a v průběhu roku se uskuteční reciproční návštěva. Ráda budu v této oboustranně prospěšné a cenné spolupráci pokračovat a rozšiřovat ji.“

Při řešení nejen terénních informací je ve vysvětlivkách myšleno i na české návštěvníky.

Pozornost je samozřejmě věnována i tělesně postiženým návštěvníkům.

Na řadě míst dochází k opravám stezek a terénní infrastruktury. Nový chodník přes Finsterauer Filz.

Máte nějaké nápady, jak by se mohla dále rozvíjet sousedská spolupráce mezi oběma parky?

„V oblasti výzkumu již kolegové z obou chráněných oblastí velmi úzce spolupracují, například na monitoringu tetřeva hlušce, rysa nebo vlka. V současné době také podporujeme české kolegy v projektu „Life for Mires“, který se zabývá revitalizací rašelinišť. Mým cílem je i nadále se na tuto oblast zaměřit a budovat výhodnou spolupráci. Konečnicí obě chráněná území jsou jednou přírodou. Ruku v ruce s českými kolegy pracujeme také na socioekonomickém monitoringu návštěvníků a oba národní parky vnímáme jako jednu turistickou oblast. Také od našich českých návštěvníků potřebujeme vědět, jaká jsou jejich přání a preference, abychom měli solidní základ pro správná manažerská rozhodnutí. Během dotazování jsme například obdrželi zpětnou vazbu, že značení na bavorské straně je pro české hosty obtížně srozumitelné. Proto chceme na každém hraničním přechodu instalovat informační tabule v češtině, které náš systém vysvětlí. Není pochyb o tom, že se oba regiony stále více sblíží. Ovšem mám dojem, že mnoho našich obyvatel nezná dobře zařízení Národního parku Šumava. To chceme změnit a lépe tomu přizpůsobit naši práci s veřejností. V příštím roce proto budeme pokračovat v našem podcastovém seriálu „Příběhy z divočiny“ a to z české strany hranice. Budeme putovat po Národním parku Šumava a představíme jeho zařízení.“

A nakonec - co děláte ve volném čase, abyste načerpala nové síly?

„Ráda chodím na túry a vařím. Náročný den v práci ráda zakončím společným vařením dobrého jídla s rodinou. Poté zakončíme den u jídelního stolu dobrým povídáním.“

Děkuji za rozhovor a přeji mnoho úspěchů ve vaší práci.

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Čeho je CHKO Šumava plná? Rezervací!

Jedním z posledních z velkých chráněných území je Kaňon Blanice.

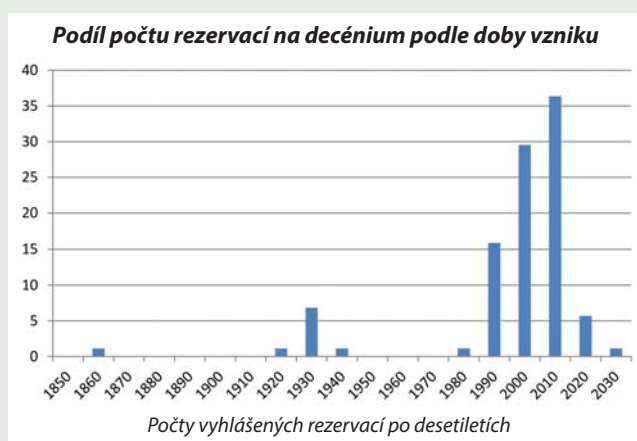
Vskutku, je to tak. A není se čemu divit, protože tradice vyhlásování přírodních rezervací je na Šumavě opravdu dlouhá.

Dávná minulost

Nejstarším přísně chráněným přírodním územím byl a je Boubínský prales. Byl vyhlášen v roce 1858, a například Karlu Klostermannovi bylo tehdy deset let. Bohužel po vichřici a kůrovcové gradaci se rozloha původního pralesa zmenšila, a naopak ke stoletému výročí vyhlášení dopřáli lesníci a ochránci přírody tomuto území dalších 600 ha. Více jak stoletou ochranou se může chlubit Černé a Čertovo jezero s Jezerní horou. Letos uplynulo století od vyhlášení ochrany Rokyteckých slatí. A to už se ocitáme v době, kdy se potřeba ochrany celého území formou národního parku nebo soustavy rezervací drala do úvah mnohých lesníků, vědců či politiků. K 31. 12. 1933 vydalo Ministerstvo školství a národní osvěty výnos o ochraně přírodních památek, ve kterém uzákonilo všechny známé rezervace v českých zemích. A tak vidíme, že v okrese Sušice existovaly Rokytecké slatě na 104 ha, Müllerschchtelfilz na 32 ha, Seelacken na 2 ha, v okrese Klatovy Černé a Čertovo jezero na 175 ha, v okrese Český Krumlov Plešné jezero s okolím na 345 ha a v okrese Prachatice Boubínský prales na 47 ha, Buchwaldfilz na 15 ha a Lipka na necelém hektaru. Rezervacemi byla doba těhotná kolem roku 1923 zejména na schwarzenberském majetku. Celkem k roku 1933 bylo tímto způsobem chráněno na Šumavě 721 ha. To je necelé 0,5 % rozlohy současné CHKO Šumava.

Neukotvené 20. století

Doba se postupně měnila. Od roku 1948 začal být chráněn Milešický prales, aby jeho ochrana byla zrušena v červenci 1965. Další rezervační vlna začala na konci 70. let minulého století. Ministerstvo

kultury 29. 12. 1972 vyhlásilo státní přírodní rezervaci Bílou strž. Rok 1982 přinesl ochranu Malého polce, rok 1985 ochranu Jilmové skály. V roce 1987 vznikla na svou dobu obří rezervace na Povydrří. Skutečný boom nastal těsně po revoluci v prosinci 1989. V té době ministerstvo kultury vyhlásilo ochranu Milešického pralesa, Chalupské slatě, Modravských slatí, Obřího zámku, Stožce, Stožecké skály, Tětřevské slatě, Velké nivy, Vltavského luhu a Zátoňské hory... Pověšinou došlo ke schválení dlouhá léta marně čekajících návrhů na ochranu. Mimo Milešický prales, Bukovou slat, Velkou nivu a Zátoňskou horu byly ostatní rezervace (od roku 1992 přírodní památky) vyhláškou MŽP v roce 2017 zrušeny. Důvodem byla přísnější ochra-

na v rámci území Národního parku Šumava, kde byla tato území zařazena do I. zón národního parku. V průběhu doby se ale i zonace měnila, a tak u některých bývalých rezervací došlo k redukci ochrany původní plochy (např. u Obřího zámku nebo Chalupské slati). Před vyhlášením národního parku Šumava se tak podíl rozlohy rezervací z území CHKO Šumava přiblížil 2 %.

Porevoluční nadšení

V devadesátých letech 20. století byla doba pro vznik rezervací nejlepší. Předně kompetenci k vyhlásování přírodních rezervací získala sama Správa NP a CHKO Šumava (tehdy platný název). Rostly také znalosti o kvalitách území, zlepšovaly se znalosti o výskytu druhů. Vyhlášení chráněného území bylo také jediným použitelným nástrojem ochrany nelesní krajiny před další privatizací, která poměrně bezohledně rozpouštěla většinu dosud státem vlastněných nelesních pozemků v celé CHKO a mnohé i v národním parku. Nemá cenu vypisovat názvy v té době vyhlášených chráněných území, od roku 1990 jich totiž vzniklo 73 a jejich celková plocha přesáhla 7 000 ha (tedy více jak 4 % rozlohy původní CHKO Šumava a 6,9 % území CHKO Šumava nepokrytého územím Národního parku Šumava). Celkový počet chráněných území (rezervací i památek) je dnes 81, za dobu existence CHKO Šumava se vyšplhal až na 92 (11 jich zaniklo nebo bylo zrušeno).

Ne vždy chráníme to samé

Důvody pro vyhlásování chráněných území se v čase vyvíjely. Boubínský prales měl ochránit přirozený les pro budoucí generace a pro poučení (mínil se tím lesnický výzkum). Ochrana rašelinišť je měla zabezpečit před vyborkováním, ledovcové kary jezer zas představovaly především výjimečnou geo-

Kontrast mezi původním pralesem a okolními lesy na místě vytěženého pralesa je dodnes patrný.

morfologickou scenérii. Na přelomu 20. a 21. století vznikaly rezervace zejména z důvodu ochrany starých lesů před vytěžením a o desetiletí později pro ochranu před návratem intenzivní zemědělské a lesnické výroby. Jen výjimečně vznikala chráněná území pro ochranu specifického druhu (například Pod Popelní horou pro ochranu jalovce obecného, nebo Blanice pro ochranu perlorodky říční). Málokdo dnes ví, že v letech 1988 a 1989 jsme na Správě CHKO v Sušici připravili sérii propojených rezervací (jeden pás vedl po hraničním hřebeni, druhý hlavními údolnicemi), jejímž úkolem mělo být nejen ochránit specifické a ohrožené druhy, ale především zajistit funkční systém ekologické stability. Kompetentními orgány byl tento návrh zamítnutý a dokonce byl označený za „inflaci“ rezervací. Nakonec jej zčásti nahradila zónace CHKO i národního parku.

Chráněný – nechráněný – a zas chráněný Milešický prales.

Současnost a budoucnost?

Můžeme určitě přemýšlet o tom, jestli je chráněných území na Šumavě dost. Uvědomujeme si, že dosud na Šumavě existují lesy, které mají charakter pralesů a nejsou ani součástí národního parku, ani žádné rezervace a jejich ochrana je zajištěna jen I. nebo II. zónou CHKO. Někde dokonce jen tolerancí místních lesníků. Uvědomujeme si také, že pro některá místa Šumavy je už pozdě s vyhlásováním rezervací: staré porosty byly vytěženy a paseky zalesněny, některé cenné lokality byly poškozené zemědělstvím nebo zničeny výstavbou. Jiná území se prostě přirozeně změnila z neobhospodařovaných luk na divoké lesy. Ale není důvod ke smutku. Tento výčet a vědomí ztracených míst jen dokládají, jak bohatá je Šumava na přírodní klenoty. A doufejme, že na ně bude bohatá i v budoucnu. A že dosud přísně chráněné přírodní perly zůstanou i nadále zachovány.

Děd mezi rezervacemi: Boubínský prales.

Pavel Hubený
Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz

Únikovka na Kašperskohorsku

Kašperské Hory s hradem Kašperkem. Foto: Jiří Kadoch

Přírodní prostředí v blízkém okolí královského horního města vás zve k únikové hře. Herní plochou jsou pěší cesty, břehy potoků, louky, lesní stezky, vrcholy kopců s velkoformátovými panoramaty i drobné hmyzí světy. Není nutné vstupovat do stíněných místností s přehřelými zámky, právě naopak. Cesta doprovázená dechberoucími výhledy vybízí pozorovatele k úniku od řetězů rutinních myšlenek, vydýchaných koutů denních starostí a odemčení se údivu nad všudypřítomnou krásou. Fotografování povoleno.

Cesta z města

První zážitková cesta může vést z Kašperských Hor na Šibeniční a Viniční vrch. Pohled na sever, do vnitrozemí, nabízí zamyšlení nad historií zdejší krajiny, neboť důmyslně umístěný středověký hrad Kašperk, který lze spatřit z mnoha vzdálených míst, byl založen v dobách Karla IV. na ochranu obchodní stezky a zlatých dolů. Naopak jižní svahy Viničního vrchu stojí za zaostření nablízko. Bylinná skladba sluncem vyhřívaných ploch láká nejen fotografy, ale i hmyzí hodovníky. Správa Národního parku Šumava na vybraných plochách dlouhodobě udržuje vhodné lokality mozaikovou sečí, která zajišťuje příznivé podmínky pro kriticky ohrožený druh modráčka černoskvřnného (*Phengaris arion*). Vývoj tohoto motýla je bezpodmínečně spjat s živými rostlinami mateřídouškou či dobromyslí a mravenci rodu *Myrmica*.

Krajem zlatých pablesků

Údolím pod Kašperskými Horami protéká přílehlavě pojmenovaný Zlatý potok. Pod jeho hladinou je domov drobné ryby vranky obecné, kterou lze najít pouze v neznečištěných potocích a řekách pstruhového a lipanového pásma. Protože není mistrným

Kosatec sibiřský. Foto: Jiří Kadoch

plavcem a úkryty hledá pod známými kameny, je citlivá na zásahy do vodního koryta. Vranka je na seznamu ohrožených druhů živočichů a zároveň i předmětem ochrany Evropsky významné lokality Šumava. Při pro-

cházece údolím dokáží všímaví pozorovatelé rozpoznat zbytky sejpů (hald vytěženého materiálu) z dob, kdy zde nebylo rýžování zlata zakázané a ve skalních masivech lemujících turistickou stezku pak horníky opuštěná důlní díla. Opuštěná ve skutečnosti vůbec nejsou. Staly se významnými biotopy řádu letounů – netopýrů a vrápenců, kteří v nich každoročně zimují. Byl zde pozorován například netopýr velký, netopýr ušatý, netopýr řasnatý, netopýr vodní, netopýr Brandtův či vrápenec malý.

Poklady pro stopaře

Zlatý potok je pomyslnou osou přírodní rezervace Amálieho údolí, založené k ochraně jedinečných geomorfologických útvarů, prameništ, mokřadů a niv potoků, skupin stromů a porostů a přirozených přírodních ekosystémů se všemi jejich součástmi. Naučnou stezku přírodní rezervací do Řetenic čas od času protne drobnou stopní dráha jeřábka obecného, či o poznání větší otisky tlap rysa ostrovida, kteří mají odlehlá lesní zákoutí za útočiště. Při zimním monitoringu území je pro každého stopaře radostí najít důkazy přítomnosti zvířecích obyvatel. A pokud je řetěz stop doplněn i dalším vzorkem (trus, peří,

Modrásek černoskvrný na mateřídoušce na Viničním vrchu.
Foto: Věra Řáhová

Kamenné koryto řeky Losenice lemované jasanovo-olšovým luhem.
Foto: Věra Řáhová

Konvalinky v PR Nebe. Foto: Věra Řáhová

Mozaiková seč na Viničním vrchu (vlevo neposečená plocha, vpravo posečeno pro modrásky). Foto: Věra Řáhová

srst...), je radost promrzlých mapovatelů, kteří na území CHKO i NP Šumava sbírají data ke genetické analýze populací těchto silně ohrožených druhů, dovršena.

Po hranici mezi NP a CHKO

Druhým významným tokem Kašperskohorska, který definuje tvář zdejší krajiny je řeka Losenice pramenící nedaleko vrchu Přílba v nadmořské výšce 1 118 m. Dala jméno dvěma přírodním rezervacím na pomezí Národního parku Šumava a Chráněné krajinné oblasti Šumava – PR Losenice a PR Losenice II. Obě rezervace chrání evropsky významné biotopy „údolní jasanovo – olšové luhy“. Pod korunovým zápojem listnáčů potěší oko botanika drobné dřívkatky horské či statnější mléčivec horský, kamzičník rakouský a udatna lesní. Řeka sama je lovištěm vydry říční. Za horkých prázdninových dní přijde jistě poutníkům vhod klid zastíněného údolí stranou hlavních turistických tras. Na vyhlídku do kraje však bude nutné opustit příjemně ševelení Losenice a vystoupat strmými svahy na Podlesí, Kozí hřbety, Popelnou horu či pozvolněji vyjít na Červenou. V této malé vesničce, jejíž první historická zmínka sahá až do dob Karla IV., v části zvané „Na Šobru“, se do úctyhodné výšky třiceti metrů pnou dvě památné lípy. V rámci projektu Správy Národního parku Šumava nazvaného Stabilizace památných stromů v CHKO Šumava byly ošetřeny v roce 2020.

Nebe čeká

A jak nejlépe zakončit hru než děkovným pohledem do nebe. Za to, že výlet nepropřel? Anebo že propřel a zážitky z něj se tak časem mohou stát těmi z nejpomínanějších? Že nám na tu cestu ještě stačí síly? Že jsme si našli čas jít a uměli jsme TO vidět? Stačí zvednout oči a nebe k díkůvzdání je tam. A pokud je tohle nebe málo a lepší by bylo Nebe, pak přírodní rezervace jihovýchodně od Kašperských Hor bude to, co ještě chybělo. PR Nebe byla založena k ochraně nalezišť ohrožených druhů rostlin a živočichů. Kromě kriticky ohrožených druhů puštíka bělavého a zmije obecné z živočišné říše, je rezervace domovem i chráněné populace kosatce sibiřského, vemeníku zelenavého, prstnatců májového i Fuchsova a bradáčku vejčitého. Půvabné konvalinky vonné, jež lemují rezervaci, jsou pomyslné zvonečky na konec cesty z Vinice (anebo to byla Šibenice?) do Nebe.

Věra Řáhová

Správa Národního parku Šumava
vera.rahova@npsumava.cz

Mykorhizní houby a kůrovec

Přežili nepostradatelní partneři stromů rozpad lesa?

Horské smrčiny objímající Plešné jezero se úspěšně obnovují po kůrovcové disturbanci.

Mykorhizní houby a smrky jsou nerozluční partneři, kteří se navzájem podporují v nepříznivém, chudém prostředí. Mělké kyselé půdy šumavských horských smrčín, zpravidla s nízkou dostupností živin, takové prostředí představují a mykorhizní houby v nich hrají důležitou roli. Jsou ale životně závislé na podpoře stromů. V posledních desetiletích jsme svědky velkoplošných rozpadů lesa vlivem gradace kůrovce. Jak se s následky potýká lesní vegetace můžeme pozorovat na vlastní oči. Jak je to ale s mykorhizními houbami, které žijí převážně ve skrytu v lesní půdě?

Co jsou ektomykorhizní houby?

Mykorhiza je oboustranně prospěšný vztah mezi kořeny rostlin a houbami. Kořeny mají díky napojení na vlákna mykorhizních hub lepší zásobení vodou a živinami. Na oplátku stromy tyto přátelské houby „krmí“ produkty fotosyntézy (jednoduchými cukry), které houbám slouží jako zdroj energie a uhlíku pro růst. Rostlinám se bez mykorhizních hub v nepříznivých podmínkách (např. sucho nebo nedostatek živin) daří o poznání hůře a stejně tak mykorhizní houby bez partnerů jen živoří. Existuje několik forem mykorhizní spolupráce a v půdách horských smrčín je nejrozšířenější ektomykorhiza. Tu vytváří dřeviny (např. smrk, buk, bříza, borovice) a ektomykorhizní houby, které obalují povrch jejich jemných kořínků (odtud „ekto“ = vně). Patří mezi ně například ryzce, holubinky, muchomůrky nebo hříby, ale i spousta dalších. Lze velmi obecně říci, že jde o formu mykorhizy, která je typická pro lesní půdy bohaté na organickou hmotu, ale chudé živinami. Ektomykorhizní houby jsou totiž oproti ostatním typům mykorhizy poměrně efektivní v získávání zdrojů například tím, že dokážou rozkládat organickou hmotu a dostat se tak k živinám, které jsou v ní uzamčené (i když se míra těchto schopností mezi

jednotlivými druhy významně liší).

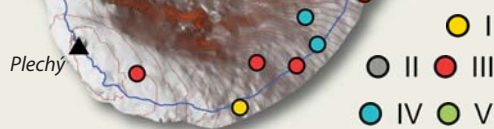
Čtenáři si určitě představili plodnice výše jmenovaných hub. Pro fungování lesních půd, a tedy celého lesa, je ale důležitější spleť jejich vláken neboli podhoubí (mycelium). Mycelium prorůstá půdu a získává tak vodu a živiny z velkého prostoru a následně je může předávat stromům. Navíc mycelium ektomykorhizních hub tvoří podstatnou část půdního houbového společenstva, které ve své velké biomase váže značné množství živin. Tím přispívá ke snížení jejich ztrát vyplavováním, což je v mělkých horských půdách obzvláště důležité. Tvorba mycelia je druhově variabilní. Vlákna některých druhů prorůstají půdu v dosahu jen několika milimetrů od kořínku, jiné dokážou vytvářet struktury dlouhé desítky centimetrů a dokonce propojovat kořeny různých stromů. Pokud dojde k přerušení přísunu živiny mykorhizních hub, protože stromy odumřou (jsou odtěženy), nastává pro ně období hladovění a může dojít k postupnému ubývání jejich biomasy i počtu druhů.

Výzkum v povodí Plešného jezera

Gradace kůrovce způsobila velkoplošný rozpad lesa v různých částech Šumavy. Takovou lokalitou je i povodí Plešného jezera, kde vlivem kůrovce v letech 2004–2008 odumře-

la většina dospělých smrků původního pralesa, který je trvale ponechán samovolnému vývoji. Vědce z Jihočeské univerzity v ČB, Biologického centra AV ČR a České zemědělské univerzity v Praze, kteří fungování ekosystémů povodí šumavských ledovcových jezer dlouhodobě zkoumají, zajímal mimo jiné osud společenstva ektomykorhizních hub v obnovujícím se lese pod Plechým. Na více než 40 výzkumných plochách spočítali množství odrostlejších a velkých stromů, což jsou především jedinci, kteří byli na místě přítomni už před příchodem kůrovce a rozpad lesa přežili. Více než 93 % tvořily smrky, ale rostou zde i břízy, buky, jedle a jeřáby (ty ale nevytváří ektomykorhizu). Dále je zajímavý stav přirozené obnovy, tedy množství semenáčků a malých smrků, které se uchytily v době disturbance a začaly růst až po rozpadu původního lesa. Odebrali vzorky půd a pomocí analýzy DNA zkoumali složení půdního houbového společenstva.

Zhruba 15 let po kůrovci je struktura obnovujícího se lesa velmi variabilní. Na hřebeni Plechého je les stále hodně otevřený, větší stromy zde nalezneme jen roztroušeně a ani obnova není bohatá a odrůstá v chladném prostředí horského hřebene pomaleji (mapa kat. I). V ostatních částech povodí však nalez-

Mapa povodí Plešného jezera s vyznačenými výzkumnými plochami. Barva bodů odpovídá struktuře porostu (hustota větších stromů | hustota obnovy): I. velmi nízká | velmi nízká; II. nízká | vysoká; III. nízká až střední | nízká až střední; IV. střední | vysoká; V. vysoká | velmi nízká (mladé porosty se zapojenou korunou).

neme odrostlé smrky mnohem častěji a doplňuje je hustá obnova (mapa kat. II. a III.), která místy vytváří obtížně prostupné houštiny (mapa kat. IV.). I po krátké době po disturbanci tak můžeme v povodí nalézt ostrůvky mladého zapojeného lesa (mapa kat. V.).

Jak to tam s ektomykorhizními houbami vypadá?

Není překvapivým zjištěním, že tam, kde byla hustota stromů a obnovy velmi nízká, byly ektomykorhizní houby ve výrazně menšině. Čím více stromů, ať přeživších nebo nového zmlazení, na konkrétním místě rostlo, tím větší část houbového společenstva tvořily ektomykorhizní houby. Zajímavější však bylo, že na mnoha místech byl v tomto ohledu stav ektomykorhizního společenstva srovnatelný se vzrostlým lesem, přestože tam byla hustota stromů mnohem nižší.

Půdy v povodí Plešného jezera jsou mělké, jejich mocnost většinou nepřekračuje 30–40 cm.

Pokud se budeme zajímat o množství druhů těchto hub, důležitou roli hrály pouze větší stromy a nikoli hustota obnovy. Nepřerušená přítomnost živých kořenů stromů, které disturbanci přežily, ektomykorhizním houbám pravděpodobně umožnila nepříznivé období přetrvat. A tak čím více kořenů v půdě přežilo, tím více se mohlo zachovat druhů. Houby se mohou obnovit i ze spor, případně jiných klidových stádií, a určitě k tomu v lese pod Plechým také dochází. Výsledky ale jednoznačně ukazují, že kořeny přeživších stromů k částečnému zachování a následné obnově druhové bohatosti významnou měrou napomáhají.

Kůrovcové disturbance jsou přirozenou součástí dynamiky horských smrčín. Úspěšná obnova lesa, kterou můžeme pozorovat po celé Šumavě, ukazuje na miliony let koevoluce smrku a kůrovce, který ve velkém může usmrcovat dospělé stromy, ale zároveň tím podporuje jejich obnovu. Náš výzkum ukazuje, že ani pro půdní společenstva není kůrovcová disturbance přirozeného smrkového lesa hrozbou, jakkoli může na naše smysly ve své počáteční fázi působit drasticky. Naopak je zásadní pro mnohé druhy, které pro svůj život potřebují prostředí, které trvale zapojený les nenabízí. Tento výzkum také ukazuje, jak důležité může být ponechání části živých stromů při holosečných těžbách v hospodářských lesích.

Místa s velmi nízkou hustotou stromů a obnovy se vyskytují především na hřebeni Plechého (viz mapka, kategorie I.).

V některých částech povodí vytváří obnova smrku obtížně prostupnou houštinu (na mapce kategorie IV.). V pozadí vrcholky stromů ostrůvku mladého uzavřeného lesa (mapka kategorie V.).

Michal Choma

Katedra biologie ekosystémů, PřF, Jihočeská univerzita v ČB
michal.choma@prf.jcu.cz

Radek Bače

Katedra ekologie lesa, FLD,
Česká zemědělská univerzita v Praze

Dva šumavské motýlí příběhy

Příběhy těchto dvou motýlích druhů dokonale rámuji význam Národního parku Šumava vzhledem k jeho velikosti, která mimo jiné spočívá v ochraně stanovišť a biotopů. Problémy zachování a prosperity takovýchto druhů fungujících v metapopulacích na malých územích jsou prakticky neřešitelné. Proto je Šumava jádrovým územím pro jejich existenci, chcete-li jejich matkou s ochrannými křídly.

Skoro ideální šumavská krajina pro motýly.

Bělásek ovocný (*Aporia crataegi*).

Housenka běláška kuklí se na sítině.

Přeměna v kukle trvá minimálně týden.

Příběh běláška ovocného (*Aporia crataegi*)

Je o to fantastičtější, že před 50 lety žil již jenom na Sokolovsku, v okolí lomů a dolů, kde po těžbě uhlí od počátku 19. století probíhala jen sukcese dřevin (tzv. pinkoviště). V rámci sukcesních řad využíval jako svoji živnou rostlinu hloh. Ale vraťme

se na Šumavu, kde jsme motýly zaznamenávali jen jako migranty. Já osobně v roce 1980, a to bylo moje poslední setkání. Tento bílý motýl, s výrazným černým žilkováním křídel, podobný jasoni, býval před 100 lety „nepřítelem“ sadařů, a to z důvodů, že jeho živnou rostlinou byly různé druhy ovocných stromů. Po krajině se šířil i díky

ovocným alejím, které ale postupem času zanikaly. Po roce 1989 se i na Šumavě změnilo obhospodařování lesů, a také začaly zarůstat průseky po zrušené Železné oponě. Těmito koridory se začal bělásek ovocný šířit směrem na jih. Poprvé se v roce 2013 objevil na Železnorudsku, v oblasti Ostrého. Jeho další návrat však na nějakou dobu

skončil. Asi vše chtělo svůj čas a přírodní procesy. Hranice Železné Rudy směrem na jihovýchod překročil v momentě, kdy se začal rozpadat dospělý les. Největší populační boom zažil po roce 2015, kdy dokázal za 5 let obsadit prakticky celou Šumavu. Jeho pomocníkem mu byl jeřáb ptačí – pionýrská dřevina, která na Šumavě obsazuje plochy, na kterých došlo buď k vyvrácení a polámání dospělých stromů větrem, nebo uschly pod náporom kůrovce.

Žlutásek borůvkový (*Colias palaeno*)

Je významným druhem otevřených rašelinišť, mající palearktický výskyt (druhy žijí zejména v severské tundře a na dalších místech). Ve střední Evropě mnoho tundrových biotopů nemá, pouze její izolované zbytky, kterými jsou například šumavská rašeliniště

Žlutásek borůvkový (*Colias palaeno*).

Žlutásek borůvkový (*Colias palaeno*).

Bělásek ovocný (*Aporia crataegi*).

nebo alpské zrašelinělé louky na hranici lesa. Naši předci mu nepřímo napomáhali tím, že potřebovali louky a pastviny pro svá domácí zvířata. Klučili i rašelinné lemy a vytvářeli druhotné bezlesí, ve kterém byla častá živná rostlina – vlochyně bahenní (*Vaccinium uliginosum*). Tento proces dozněl po roce 1945, v době úbytku obyvatelstva. Traktory státních statků byly na vjezd do mokřých luk příliš těžké, a tak se raději nekosilo a podmáčený rašelinný les si opět bral zpět své území. Přesto nastalo jeho šíření. Právě díky rozpadu lesa, včetně horských smrčín, kde je jeho živná rostlina přítomna. Vzhledem k tomu, že je žlutásek nelesní druh denního motýla, nebyl dobře zjištělný. Vždy i na horském hřebeni přežíval, ale početnost jeho populace byla tak malá, že jsme se spíše domnívali, že jde o migrující jedince. Například s rozpadem dospělého lesa na hřebeni mezi Plechým a Trístoličnickem se vše změnilo. Plochy dříve zastíněného lesa dostaly světlo a začala se v místech malých lesních mokřadů rozrůstat vlochyně bahenní, živná rostlina žluťáška. Díky tomu se žlutásek borůvkový dále rozšířil a osídlil i větší území Šumavy a vzhledem k tomu, že je dobrý letec, nemá problém uletět za svůj 20 denní život i 10 km.

Díky vyhlášení Národního parku Šumava přináší i motýli mnoho překvapení. Doufejme, že tomu bude tak i nadále a rád bych se rozloučil vzpomínkou na jednoho z „otců zakladatelů“ CHKO Šumava, kamaráda Jirku Ebenhøha. Ten symbolicky před 60 lety v okolí Mrtvého luhu objevil pro Československo dnes již ikonického motýla rdesnových luk, perleťovce mokřadního (*Boloria eunomia*).

Alois Pavlíčko
alois.pavlicko@nature.cz

Buky, šelmy a Rusíni – NP Poloniny

Přímo v NP Poloniny mnoho polonin není. Z hraničního hřebene je však vidět polská Wielka Rawka.

Najít v evropském mírném pásmu oblast, kde nežije mnoho lidí, kteří současně tamní krajinu dosud příliš neovlivnili, a stále se tam v přirozených lesích potkávají ryši s vlky a medvědy, není jednoduché. Přesto jich ještě několik je a patří mezi ně i unikátní ekosystémy východních Karpat, ležící na trojmezí Slovenska, Polska a Ukrajiny. Ano, jsou to Poloniny. Tato oblast je pro mnohé opředená tajemstvím, a také územím, které je jistým protipólem Šumavy. Karpatské Poloniny a hercynská Šumava totiž leží na opačné straně úhlopříčky protínající bývalé Československo. Obě území také mají mnoho společných rysů. Leží na trojmezí, zahrnují nejzachovalejší lesní ekosystémy obou států a jsou národními parky.

Po pastevcích hole

Přesto, že Poloniny je název odvozený od lidmi vytvořeného krajinného prvku, tedy pastevectvím vzniklých bezlesých enkláv, rostou zde nejzachovalejší pralesy Slovenska. Uměle snížená hranice lesa přesto přitahuje a zpestřuje zdánlivě stejnorodé karpatské lesy a především dává zdejšímu národnímu parku jméno. Kam oko dohlédne samé bučiny, jen tu a tam na obzoru vykukují hřebeny a vrcholy bez lesa. Poloniny, nebo také hole, přímo lákají k prozkoumání. Spočinout po dlouhém stoupání nekoňčným lesem na vrcholu s rozhledem, shlédnout do lesnatých údolí a kopírovat očima ladné křivky karpatského reliéfu. Nádhera!

Původní bukové lesy Karpat

Popravdě řečeno v nejvýchodnějším slovenském NP Poloniny mnoho polonin

není. Ty jsou spíše v sousedních polských a ukrajinských Karpatech. V Poloninách jsou především bukové a smíšené lesy. Bukovské vrchy, jak se jmenuje pohoří, kde NP leží, kvůli zdejším lesům chrání dokonce i UNESCO. Na seznamu světového přírodního dědictví jsou zapsány „Původní bukové lesy Karpat a dalších oblastí Evropy“. Jejich jádro ve východních Karpatech tvoří právě slovenské rezervace Stužica, Havešová a Rožok, které doplňují ještě pralesy v sousedních národních parcích, polském Bieszczadském a ukrajinském Užanském. Je zřejmé, že když chce někdo navštívit podobně zachovalé lesy, jaké rostou na Šumavě v karpatské a bukové variantě, musí do Bukovských vrchů.

Maďarská železnice

Ačkoliv zde lidé žili a některé vrcholy využívali k pastvě, téměř do počátku 20. sto-

letí tady byla většina lesů kromobyčejně zachovalými pralesy. Teprve v průběhu 2. světové války se do těchto nepřístupných končin dostala lesní železnice, která umožnila část pralesů vytěžit. Stalo se to kvůli tomu, že v rámci změn po mnichovské dohodě Bukovské vrchy připadly Maďarsku. Maďari se rozhodli postavit již dříve plánovanou železnici a lesy začali těžit. Počátkem 40. let se těžba dostala až na okraj zdejší nejcennější a největší pralesní rezervace Stužica. S koncem války však skončil také provoz železnice a s ním odeznělo i ohrožení pralesa. Dnes lze v údolí potoku Stužická rieka nalézt pouze lesem zastřené zbytky železnice.

Soumrak pruhových sečí

Přesto, že se i po válce lesy v Bukovských vrších hospodářsky využívaly, nezasáhlo to jádra zdejších pralesů. I v samotném NP Poloniny se do nedávné minulosti mimo pra-

Medvědi si tu pochutnávají na bukvicích.

lesní rezervace v lesích těžilo a využívalo se zejména pruhové clonné seče. Dnes se však ve slovenských národních parcích kácí jinak než v minulosti. Stojí za tím především skutečnost, že státem vlastněné lesy v nich ležící nedávno přestaly spravovat Lesy Slovenské republiky a nově s nimi nakládají přímo správy národních parků. Pasečné pruhové clonné seče jsou tedy v NP Poloniny pravděpodobně minulostí, protože národní parky chtějí používat jednotlivý výběr.

Visla, Starina a hraniční pásmo

Zajímavý je vývoj osídlení oblasti po druhé světové válce. Na polské straně bylo rusínské obyvatelstvo odsunuto v rámci „operace Visla“. Na Slovensku mnoho lidí odešlo v 80. letech kvůli stavbě největší slovenské nádrže na pitnou vodu Starina. Obyvatelé, kteří zůstali, se i ve druhé polovině 20. století živilí především prací v lese a samozásobením z vlastních záhumenků. Život Rusínů v Nové Sedlici, jedné z nejzapadlejších obcí bývalého Československa, která leží v srdci NP Poloniny, zaznamenal na svých snímcích český fotograf Pavel Vavroušek. Jeho nevědní záběry zachycují život a kulturu rusínských obyvatel nejvýchodnější obce Slovenska v 70. a 80. letech uplynulého století. Nedotčenost slovensko-polsko-ukrajinského pomezí umocňuje skutečnost, že na ukrajinské straně je nepřístupné hraniční pásmo. Díky tomu jsou tři karpatské národní parky jednou z nejméně osídlených oblastí Evropy. I proto tu pralesy a šelmy mají prostor pro život téměř bez střetů s lidskou civilizací.

Před bránou pralesa Stuzica na Temném vršku.

I ve Stuzici občas hoří.

Výstup pralesem na Kremenec stál za to.

Stuzica

Nejcennější částí zdejší pralesní mozaiky je NPR Stuzica. Smíšený jedlobukový prales se po tisíciletí vyvíjí s minimální lidskou účastí. Když vystoupáte z Nové Sedlice na Temný vršek a ocitnete se na hřebínku, který je současně hranicí rezervace, budete překvapeni. Les, který roste na svahu klesajícím do údolí Stuzické říčky je na první pohled „uklizený“. Tlusté a vysoké buky doplňují jednotlivě vtroušené jedle a v některých částech téměř nejsou ani odumřelé stromy, ani žádná obnova. Porost je přehledný a „čistý“. Takový prales by se lidem líbil. Divoký, nedotčený, lehce průchodný v teniskách a hlavně bezpečný a zelený. Tak vypadá v karpatském pralesu vývojové stadium optima. Cesta pralesem na slovensko-polsko-ukrajinské trojmezí však nabízí i ostatní stádia a fáze vývoje přírodního lesa: střídání dřevin, kdy pod bukovými velikány dominuje jedlová obnova, mohutné jedle obklopené hustými a nepřehlednými bukovými nárosty, úbočí potoků s proudící podzemní vodou a krásnými javory kleny, stejně jako nepřehledné a neprostupné houštiny s popadanými bukovými kmeny, pahýly jedlí i zbytky po hořících stromech. Samotná cesta pralesem je odměnou a strmý výstup na Kremenec korunuje pohled na jednu z nejbližších polonin, v Bieszczadach ležící Wielkou Rawku. Když ještě při troše smyslu pro dobrodružství v některé z bukových houštin objevíte čerstvý medvědí trus místo samotného medvěda, máte naději, že výšlap srdcem NP Poloniny přežijete ve zdraví. I v teniskách! Pralesu zdar!

Jan Kozel

Správa Národního parku Šumava
jan.kozel@npsumava.cz

Toxické houby

Běžně se vyskytující choroš troudnatec pásovaný způsobuje hnědou kostkovitou hnilobu dřeva listnatých i jehličnatých dřevin hlavně v podhorských i horských oblastech.

Miluji houby. Rád je sbírám, i když nepatřím mezi kdovíjaké znalce, nevádí mi ani jejich čištění ani další zpracování a hlavně je rád jím a to ve všech kulinářských podobách. Přitom o jejich složení jsem se nikdy moc nezajímal, a to až do momentu, kdy jsem před několika lety, ještě jako novinář, zpracovával reportáž o „svítících prasatech“

Právě problematika svítících, nebo také radioaktivních divočáků je velmi úzce spojena s houbami. Divoká prasata totiž milují jelenku obecnou, malou, ježatou houbu podobnou pýchavce, jejíž plodnice na podzim vyrůstají pod zemí. Tato houba dokáže akumulovat velké množství radioaktivního cesia¹³⁷, které se dostalo do našich lesů s radioaktivním spadem po testech jaderných zbraní, především v 60. letech minulého století, a hlavně z úniku radioaktivity po havárii reaktoru jaderné elektrárny v Černobylu na jaře roku 1986. Fyzikální rozpad radioaktivního ¹³⁷Cs probíhá poměrně pomalu, zhruba za 30,2 roku jeho radioaktivita klesne na polovinu. Radioaktivní cesium-137 se ukládá ve vnitřnostech a v masě ulovených divočáků, kteří se houbou s oblibou krmí. Jenže, radioaktivní cesium-137 je pouze jeden z mnoha, pro lidský organismus nebezpečných prvků, které mohou houby obsahovat.

Co je houba?

Houby tvoří zvláštní skupinu jednobuněčných až vícebuněčných organismů (kvasinky, hlenky, plísňe, choroše, kloboukaté houby), které pro růst nevyužívají energii slunečního záření (fotosyntéza), ale již hotové energeticky bohaté látky jako cukry, tuky, biomasu atp. Dále nás bude zajímat jen skupina hub, které vytváření klasické plodnice obvykle tvořeně kloboukem a tření (noha), které sbíráme obvykle pro kuchyňské využití. Kloboukaté hou-

by rostou v půdě nebo dřevě ve formě dlouhých vláken (tzv. mycelií), která velkým povrchem přijímají látky a živiny obvykle z půdního substrátu, tlejícího dřeva nebo exkrementů živočichů. Vlákna velkého počtu hub žijí v symbióze na kořenech rostlin, hlavně stromů, kterým pomáhá s příjmem vody a některých živin z půdy, za což získávají od stromu cukry a další produkty fotosyntézy. Pokud se setkají mycelia hub různých typů od jedinců téhož druhu, dojde ke splynutí buněk různých mycelií a výměně genetické informace, po které za příznivých podmínek vyrostě nad zem plodnice houby. Plodnice na spodní straně klobouku vytváří spóry, ze kterých vyrůstají nová mycelia daného druhu. Plodnice hub jsou složeny převážně z vody, polysacharidů, speciálních sacharidů, bílkovin, drobným procentem tuků a především vlákninou. Vlákna v houbách je tvořená hlavně chitinem, který přitom lidské tělo stráví jen asi z jednoho procenta.

Houby jsou také zdrojem vitamínů, především ze skupiny B. Co je však na houbách nejvíce oceňováno, jsou aromatické látky, tedy vůně a chuť způsobené glutamáty, alkoholy, ketony, estery atp. V posledních letech se věnuje pozornost i obsahu antikarcinogenních látek zjištěných v některých druzích hub, které aktivují imunitní systém člověka k ničení nádorových buněk. A nesmíme zapomenout také na halucinogenní látky, které obsahují některé houby (např. ly-

sohlávky a muchomůrky) v různém množství. Některé houby (např. muchomůrka zelená/hlízovitá, bedlička chřapáčková, některé pavučince aj.) pak vytvářejí organické sloučeniny, které jsou pro člověka smrtelně jedovaté. Uvedené toxiny houby tvoří asi náhodně, protože pro larvy much, brouků, plzáků, veverky nebo laboratorní potkany, jsou neškodné. Proto plodnice nakousaná lesními živočichy neznamená, že taková houba není pro člověka jedovatá!

Houby také obsahují velké množství látek, které přijímají přímo z půdy a dokáží z nich vytvářet i nové chemické sloučeniny. Záleží také na lokalitách, kde rostou, protože i ty zásadně ovlivňují to, jaký koktejl chemických látek bude plodnice třeba hříbu pravého nebo bedly velké obsahovat.

Chemický koktejl

Uf, to je informací... A to ještě není vše: Různé druhy hub, využívající různé lokality pro svůj výskyt, obsahují také různé chemické látky. „Obecně dřevokazné houby, které rostou na dřevě, akumulují v plodnicích málo rizikových prvků. Naopak houby, které rostou na odumřelých organických substrátech a exkrementech živočichů mohou přijímat velké množství rizikových prvků. Většina hub je u nás mykorrhizních, tedy, žijících v symbióze s kořeny stromů. Některé z těchto druhů hub akumulují hodně nebezpečných látek, jiné málo, ale přesně se neví proč,“ vysvětluje Ivan Suchara

z výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, který se zabývá chemickými rozbory mechů a hub.

Je přitom zajímavé, že stejný druh houby rostoucí na různých místech jednou obsahuje v plodnicích relativně velké množství nej-různějších chemických látek, jako třeba arzen, olovo, selen, nebo dokonce zlato či stříbro, a stejný druh rostoucí nedaleko obsahuje takových látek o dost méně.

„Je to velmi různé. V podstatě akumulace látek v houbě závisí na druhu, na půdním typu i půdním druhu a na míře znečištění půdy. Ví se, že třeba arsen velmi akumulují plodnice například jarní houby baňky velkokališné v množství až 1 % v hmotnosti sušiny. Houba sice u nás není příliš sbíraná, ale třeba častější hřib namodralý – žlutomasý hřib, který na řezu modrá tak arsen také může kumulovat ve velkém množství. Houby arzen přemění např. na kyseliny tvořené trojmocným nebo pětimocným arsenem, přičemž mnohem toxicitější jsou sloučeniny trojmocného arzenu. Toxické prvky mohou hromadit i plodnice dalších hub, jako jsou pýchavky, žampiony, některé bedly a mohou to být i lakovky nebo hřib smrkový,“ doplňuje Ivan Suchara.

Jak, proč, co a kde?

Svět hub stále ještě není dopodrobna prozkoumán. Podle některých odborníků je mykologie vědní obor, v rámci kterého můžete velmi často objevovat dosud nepopsané druhy a sami jim vymýšlet jména. A tak proces akumulace, koncentrace chemických látek houbami je v některých částech stále ještě zahalen tajemstvem, např. proč houby syntetizují pro člověka smrtelné toxiny. Víme, že do plodnic hub se toxické nebo radioaktivní prvky dostávají z půdy. Podle odborníků z vláken podhoubí, které se v půdě rozprostírá na obrovské ploše v délce mnoha kilo-

Významná dřevokazná houba hnědák Schweinitzův způsobuje hnilobu dřeva jehličnatých stromů. Extrakty plodnic podobně jako i jiných chorošů obsahují zdraví prospěšné látky.

Plodnice hadovky smrduté jsou všeobecně známé charakteristickým zápachem. Klobouk mladých plodnic je pokrytý zelenavým slizem, který vabí zápachem hmyz.

metrů a snad podhoubí může sloužit jako neuronová síť informující organismy o aktuální kvalitě daného lesního prostředí.

„Chemické prvky se dostávají do mycelia, tedy podhoubí, nejenom pasivně difuzí, ale zřejmě houba musí látky i aktivně přijímat proti koncentračnímu gradientu, protože přijímá mnoho prvků v daleko větší míře, než jaká je v okolí půdě. Proč to tak houba dělá, se úplně neví. Předpokládalo se, že hromadění toxických prvků může mít ochrannou funkci, podobně jako některé rostliny hyperakumulují těžké kovy, jako ochrana proti býložravcům aby byly pro ně neatraktivní nebo jim způsobovaly nějaké zažívací problémy. U hub se předpokládá, že kumulace toxických prvků spíše konzervuje

Plodnice hříbu smrkového („pravého“) s ořechovým aroma patří mezi nejvíce vyhledávané houby. Mycelium houby žije v symbióze obyčejně s kořeny smrku ztepilého.

Ozdobné plodnice křemenáče osikového nacházíme pod topolem osikou. Na některých místech byl v plodnicích zjištěn vyšší obsah některých prvků, hlavně stroncia.

Nápadně červené plodnice dřevokazné houby outkovky rumělkové nacházíme v podhůří na mrtvém dřevě nejčastěji jeřábu a břízy. Plodnice nejsou jedlé.

plodnice před rychlým rozkladem např. bakteriemi,“ zmiňuje Ivan Suchara.

Přitom je známo celé spektrum chemických prvků, které houby mohou hromadit. Jsou to nejen prvky toxické jako kadmium, rtuť, měď nebo stříbro, ale mohou to být i drahé kovy, jako např. zlato nebo platina, které mohou houby akumulovat v množství třeba až jednoho gramu na jeden kilogram sušiny. Nepravidelný výskyt hub ve větším množství je důvodem, proč tyto vzácné prvky z hub doteď ještě netěžíme. . .

A které části hub jsou těmito látkami kontaminovány nejvíce? Odpovídá Ivan Suchara: „Nejvíce těžkých kovů, organických sloučenin, popřípadě radionuklidů je v plodnici akumulováno pod kloboukem, ve výtrusorodé vrstvičce, tedy v lupenech nebo trubičkách u hřibovitých hub. O něco méně se chemických látek ukládá do samotného těla klobouku a úplně nejméně jich obsahuje třeň, tedy noha houby.“

A tak už je jen na vás, jestli si po přečtení tohoto článku ještě vychutnáte smaženici ze Šumavských hříbků, nebo se této pochoutce raději vyhnete. Já osobně nepohrdnu – letos jsem si na smaženici ze šumavských hub už pochutnal.

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Ivan Suchara

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i
suchara@vukoz.cz

Královská Šumava
Geopark

Národní geopark Královská Šumava

Výhled z hradiště Obří hrad. Foto: David Sedláček

Ministr životního prostředí Marian Jurečka 8. prosince 2022 podepsal certifikát, kterým byl Geoparku Královská Šumava udělen titul „Národní geopark“. Jedná se tak o završení pětiletého období příprav a rozvoje jeho činnosti do té doby kandidátského geoparku.

Proč geopark

Myšlenka geoparků se rozvíjí po celém světě. Jedná se vlastně o citlivou prezentaci nejen geologicky zajímavých území. Snahy o tuto prezentaci vznikají většinou „odspoda“, ze strany místních obyvatel a znalců daného území. Nejde přitom o popisování a popularizaci jen geologických vlastností území, i když to bez nich nejde, ale o popis celé krajiny. Od jejích hlubin, vývoj krajiny, vývoj přírody až po život a práci zdejších lidí. Protože to většinou nejde od sebe oddělit nebo je velmi zajímavé ukazovat jejich závislost na svém přírodním prostředí, na využívání přírodních zdrojů, je nutné hledat poznávací aktivity, kde lze mluvit o všem společně.

Geopark Královská Šumava je pojmenován na základě historického vývoje majetkových poměrů. Jeho území bylo kdysi součástí tzv. Královského hvozdu, tj. majetku Koruny české. Činnost geoparku koordinuje náš pobočný spolek Českého svazu ochránců přírody Rejštejn, se sídlem právě v Rejštejně, historickém městě (4. nejmenším v ČR). Historie Rejštejna je spjata s rýžováním a těžbou zlata, včetně zpracování vytěžené zlatonosné

rudy, s historií Králováků, s výrobou skla (v bývalé secesní sklárně Loetz v Klášterském Mlýně), zpracování dřeva či s využitím energie zdejších vodních toků Otavy a Losenice. V posledních letech pak hlavně s rozvojem cestovního ruchu v Národním parku Šumava, neboť je jeho vstupní bránou v hlubokém údolí Otavy. Což je vlastně stručný výčet toho, co nás zajímá v celém území geoparku.

Plocha, na které se aktivity ČSOP Rejštejn a Národního geoparku Královská Šumava odehrávají, zaujímá správní území 7 obcí (Kašperské Hory, Rejštejn, Srní, Hartmanice, Prášíly, Čachrov a Železná Ruda). Spolupráce se zástupci jednotlivých obcí je v různém rozsahu (od vzájemné informovanosti až po společné projekty).

S kým spolupracujeme?

Našími partnery jsou i podnikatelé v cestovním ruchu v dané oblasti, farmáři, výrobní společnosti či vědeckovýzkumné a odborné organizace, včetně Správy NP Šumava. Vzhledem k tomu, že jde o spolupráci v daném území při rozvoji poznávací turistiky, snažíme se hledat podobné názorově zaměřené spolupracovníky, zaujmout je pro reali-

zaci společných projektů hlavně v oblasti výběru témat pro poznávací turistiku. Chceme tak naším malým dílem přispět k péči o návštěvníky území, ale i k rozvoji poznávání domovské krajiny místních obyvatel. Mezi partnerské projekty patří budování tzv. návštěvníckých geobodů (Rejštejn, Rokyta, Stará vápenka,...), příprava a budování informačních a návštěvníckých center (Centrum EVVO Železná Ruda, Štola Kristina, Dům Karla Klostermanna, NC Antýgl) včetně hledání finančních zdrojů pro jejich smysluplné provozování. Vedle toho organizujeme komentované vycházky do okolní přírody, pod názvem Přírodu beze stop. K tomu školíme průvodce, píšeme jim příručky, skripta a syllaby. Nyní jsme dokončili projekt Geomorfologické interpretace území geoparku s finanční podporou Státního fondu životního prostředí. Tento projekt byl pro celý tým geoparku velkým přínosem, dozvěděli jsme se mnoho informací o vývoji prastaré šumavské krajiny, vznikla geomorfologická mapa a aplikace použitelná jak širší veřejností, tak zástupci obcí či zpracovatelé územních plánů, ale hlavně pro naše průvodce, kteří se ji teď učí používat, interpretovat.

Díky území, kde se náš geopark nachází, se ve spolupráci s našimi partnery zabýváme takovými tématy jako je:

- Stavba Země a stavba a vývoj geologického podloží geoparku
- Geomorfologie celého území
- Historie osídlení od dob Keltů po novověk
- Historie využití přírodních zdrojů (těžba zlata, výroba skla, využití místních hornin, využití místních zdrojů dřeva, využití vodní energie,...)
- Badatelský výzkum (geologické podloží, obchodní stezky,...).

Koryto řeky Vydry s žulovými balvany. Foto: David Sedláček

Kaple Panny Marie pomocné nad Rejštejnem. Foto: David Sedláček

Hlavní budova Králováckého dvorce Antýgl. Foto: David Sedláček

Snažíme se sebe i naše kolegy a klienty učít celostnímu přístupu ke zdejší přírodě jako celku. I když se nám zpočátku zdála tato část Šumavy geologicky fádni (s převládajícím výskytem ruly a svoru v oblasti Železné Rudy, a 2 oblastmi tvořených žulovým podložím, tzv. Vyderský a Prášílský pluton), po „ponoření se“ do studia geologického vývoje území a geomorfologického utváření krajiny jsme naše obzory rozšířili a ještě více se nadchli pro naši práci. Máme možnost srovnávat vývoj krajiny Islandu v partnerském Globálním geoparku UNESCO Reykjanes, který patří k nejmladším částem zemského povrchu na kontaktu euroasijské a americké pevninské desky a vývoj v našem „prastarém“ geoparku. Toto unikátní srovnání a prožití obou typů krajiny je opravdu nezapomenutelné. Zároveň velmi důležité pro pochopení, jak významu geoparků, tak vztahu člověka ke krajině a celé Zemi.

Naše práce musí mít odborný kontext, proto máme v našich řadách geologa, historika, publicistu a tým 9 průvodců.

Členové geoparku na vycházce Přírodou beze stop.

František Krejčí
Ředitel Národního geoparku Královská Šumava
frantisek.krejci@amazonetta-energy.cz

Karel Klostermann: Vánice

Sníh, mlha, vítr... scénář, při kterém lze zabloudit i dnes.

Krátká povídka trochu připomíná příběhy popsané Jackem Londonem z Aljašky. Zápletka je v podstatě jednoduchá: Dřevaři jdou z práce domů lesem, odněkud z Bavor do svých domků v Kúsově a Bláhově. Kráčejí v řadě za sebou, když je přepadne silná vánice... A jeden z nich zůstane pozadu a musí přežít. Ačkoli měli na jeden den naplánovanou cestu dlouhou zhruba 9,5 km, ten, který se zdržel, musel přechkat v mrazu v lese dva dny.

Scéna

„Krajina, ... kterou dřevaři byli prošli, jest liduprázdná pustina, rozložená mezi Kvildou, Innergefeldem, Goldbrunnem, Pláněmi a stachovským Churáňovem, odedávna byla úplně zarostlá lesem, jenž ovšem v novější době valně prořídil, toliko rozložitá bahna a plesa zůstala, jakými od věků byla, a přes širé lysiny burácí v zimě divá vichřice, nanášející děsné spousty sněhu a ranní a podzimní mrazy pílí nemilosrdně letorosty dorostu tak, že na mnohých místech les snad už nikdy se nevzmuže. Půda jest po většině mokrá

a bahnitá, tu a tam porostlá neprůchodnou klečí a schátralými smrčky, jednotvárná, smutná divočina, jejíž pohled tísní duši. Vysoká planina s nesčetnými nízkými vyvýšeninami, jejichž mírně se klonící svahy zarůstá malinový, dusící, co obstálo před mrazy a větry...“ Tak popisuje krajinu příběhu sám Karel Klostermann. Děj se odehrává v devadesátých letech 19. století - Klostermann záměrně neuvedl přesný rok - bylo těsně před novým rokem. Dělníci ještě za pěkného počasí vyrazili z Kvildy směrem do lesů kolem bývalých Plání, kde pod kopcem Hůrkou

začalo silně chumelit. Přidala se vichřice. Hůrka je mírná vyvýšenina na staré lesní cestě mezi dnešním návštěvnickým centrem Kvilda a křižovatkou cest nad rašelinářským Olšínkem. Dnes, stejně jako tenkrát, souběžně s cestou vedla silnice od Vimperka na Kvildy. Ale dřevaři si chtěli zkrátit cestu, a tak silnici na půl druhého kilometru opustili, přitom se od ní nevzdálili na více než 250 m... Jak pět dřevařů kráčelo sněhem za sebou a občas se střídali v prošlapávání - na nohou sněžnice (v Klostermannově jazyce „obruče“) - zastihla je vánice s větrem od jihozápa-

Během několika minut může napadnout hodně sněhu, cesta i stopy se ztratí.

til, že se mu uvolnila jedna obruč. Poklekl, aby si ji přitáhl, a když vstal, neviděl už žádného ze svých druhů. Neviděl ani cestu, ani stopy, vánice vše zakrývala vířícími vločkami. Vítr byl tak silný, že slyšel jen hukot a praskot, a tak pochopil, že volat je marné. Protože tušil, že ve vířnici a chumelenici nikam daleko nedojde, pokusil se najít dřevařskou chatu, o které věděl, že je nedaleko. Tehdy chata patřila lesnímu personálu Velkozdíkovského panství. I když neviděl téměř nic, chatu našel a uchýlil se do ní. Drama s hledáním poslední sirky a snahou rozdělat oheň je pak zcela Londonovské a doporučuji si ho užít četbou. Ačkoli to vypadalo, že nepřežije, nakonec Matěj Kůs vše zvládl a až v novém roce se dobelhal domů.

Pointa je ovšem krásná: Ačkoli Kůs sotva přežil a dostal se domů na pokraji přežití, nakonec doma dostal vynadáno, že v Bavořích vydělal málo...

Inu, to jsou ty drsné šumavské ženy...

Les u silnice

Dnešní krajina mezi Kůsovem a Kvildou je podobně lesnatá, jako před více než stoletím. Bývalá ves Pláně sice už nestojí, ale odtud až na Kvildy vede krajská silnice, kterou projedete za pár minut. Dodnes existuje stará lesní cesta – zkratka, po které se dřevaři vydali. I ten les v poslední době trochu prořídil. Rostou tu stromy, které by měly pamatovat Matěje Kůse, některé skupiny smrků mají průměrný věk kolem 160-170 let, i když většina lesa je stará 110 až 130 let. Směrem k Mezilesní slati rostou dodnes stromy dokonce staré 250-300 let. Rozhodně, stejně jako tehdy, se les nejeví nijak nebezpečným. Ovšem jen do doby, kdy se tu v zimě ocitnete sami a zastihne vás vánice. V takovém případě je dobré zamířit co nejrychleji do civilizace. Stará dřevařská bou-da tady totiž už nestojí.

Pavel Hubený

Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz

du s hustě se sypajícím sněhem. Dělníci právě sestoupili ze silnice a vydali se směrem k severovýchodu a Matěj Kůs – hlavní hrdina příběhu – byl právě poslední, když pocí-

Starý Kůs se ztratil někde uprostřed této mapy z roku 1830...

... a někde blízko kóty 1121 na mapě z roku 1870.

Pohled z vyhlídkové věže na Jezerní slati na návštěvníky tehdejší Šumavy.

Cestovní ruch na Šumavě před rokem 89

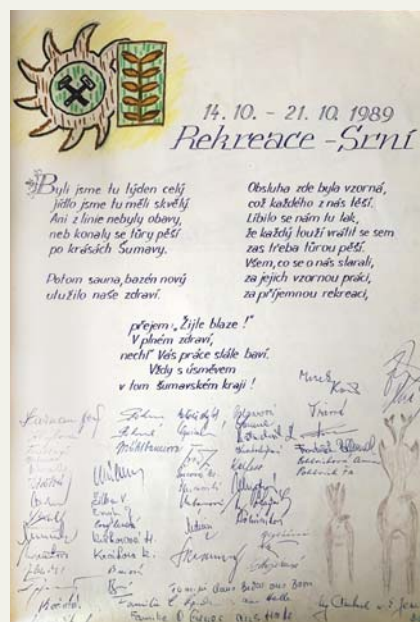
Zkusme se podívat na to, jak probíhal cestovní ruch v době, ne tak daleké, někdy před 40 lety, v místech, kde se dnes rozprostírá Národní park Šumava v dnešním Plzeňském kraji. Pro pamětníky to asi nebude doba tak vzdálená, pro ty později narozené to může být zajímavé porovnání s tím, co bylo na Šumavě dříve a co je nyní. Abychom se posunuli, je třeba vysvětlit těm mladším, jak vlastně vypadala šumavská příroda, možnosti výletů a jaké byly možnosti ubytování.

V první řadě je zapotřebí napsat, že Šumavu, tak jak ji známe nyní - tím je myšlena dostupnost s cyklotrasami a turistickými trasami, nelze srovnávat s tím, co bylo dříve. O lesy a louky se staraly Vojenské lesy a statky a Státní lesy Kašperské Hory. V té době louky vypásala stáda krav, louky se také sekaly, aby bylo krmení v zimě pro dobytek. Se sečením pomáhala také armáda. V lesích se možná méně kácelo než nyní, rozhodně se hlídalo to, aby se nerozmnožil kůrovec, takže v lesích nebyly k vidění suché stromy. Bylo to dáno také tím, že v Národním parku Šumava je nyní jiný způsob hospodaření, a i náhled na ochranu přírody se za ta desetiletí změnil.

Srovnání dvou světů

V čem je dnes vše jinak je to, že Šumava byla na hranici dvou světů. Hranici oddělovala tzv. Železná opona - několik kilometrů před hranicí byl drátěný plot, kam se nor-

málně nemohlo chodit. Dále zde byl také vojenský prostor, kam se rovněž nemohlo. Pro představu, za plavební kanál se nemohlo, do Prášíl po silnici se už vůbec nesmělo, jen na povolení. Na Modravě se lidé dívali na dráty, cesta na Březník a podél Roklanského potoka byla v podstatě všem, mimo těm, kteří pracovali v lese, zapovězena. Tito lidé museli být tzv. prověřeni a měli speciální povolení. Při projíždění Zhůří se nesmělo zastavit, protože tam byla kasárna a vrtulníková základna. Takže ty nejkrásnější místa, jako je Březník, jezero Laka, prameny Vltavy, Čertovo jezero a další místa znali lidé možná ze starých fotek, nebo z vyprávění. Ze Slunečné u Prášíl se střílelo z tanků směrem na Liščí horu, nebo přes kopec na dopadovou plochu tam, kde kdysi stála obec Stodůlky. Celá tato obec, která měla kdysi 2 000 obyvatel, byla včetně domů zničena. V Dobré Vodě bylo velitelství vojenského újezdu, v kostele (dnes se

Zápis rekreatů do kroniky.

Vycházka rekreatů s průvodcem.

skleněnými plastikami) byly uskladněny masky amerických tanků Sherman.

Kam se mohlo, tak to byla řeka Vydra, podél Hamerského potoka, ale za Tříjezerní slatí už čekaly hlídky pohraničnicků a hlídaly, aby se turisté třeba nechtěli dostat na Javoří píl, nebo na Rybárnu. Spíše se pro turisty hledaly trasy, které směřovaly k vnitrozemí, než ke státní hranici. Vše bylo ošetřeno ze strany Pohraniční stráže tabulemi, které zakazovaly vstup. O výstupu na Poledník, nebo na Březník, o tom se nemohlo nikomu ani zdát. Tímto byl limitován cestovní ruch v této části Šumavy, proto návštěvnost byla se srovnáním s dnešní návštěvností v podstatě minimální. Cykloturistika v létě, ani běžkování v zimě nebyl v té době takový fenomén, jako je dnes. Kola byla těžká, jezdilo se na nich spíše do práce, než si je vzít na dlouhý výlet po horách, i když nadšenci se také našli. V zimě byl zážitek z toho, když si běžkaři sami prošlápli stopu třeba z Vchynice na Modravu. Ta se našlapovala třeba na dvakrát, než se tato místa propojila. Byl to zcela jiný zážitek, než dnes, kdy se stovky běžkařů s moderním vybavením snaží projet co nejrychleji z bodu A do bodu B po strojově upravené stopě. Vše bylo dříve v poklidu a potkat jiného běžkaře stálo za zastavení a poptání se, čím má lyže namazány, a jak to jede. Navíc se ještě jezdilo na dřevěných lyžích dovezených z Ruska, kdo měl umělohmotné z dovozu, byl už považován za movitého lyžaře.

Kde se najíst a hlavu složit

S tím samozřejmě souvisí i možnosti ubytování a stravování. Komerční ubytování a dobře se najíst, bylo samo o sobě problém. Ubytovací kapacity se našly, ale byly ponejvíce v majetku odborových organizací závodů, které sídlily někde ve vnitrozemí a sloužily jenom pro jejich zaměstnance. Zaměstnanci dostávali poukazy na ubytování za zvýhodněné ceny, proto se pobyty nemohly prodávat zájemcům na volno a navíc, tyto odboráři si hlídali, aby se do jejich zařízení nedostali cizí návštěvníci. Byly zde také hotely, jejichž majiteli bylo Spotřební družstvo Jednota. Tam se běžný návštěvník mohl najíst i vyspat. Těch však nebylo příliš a ne vždy byly v dobré kvalitě. Změna nastala v osmdesátých letech, kdy se začalo in-

Rekreatanti měli k dispozici i bazén.

vestovat do nových ubytovacích a stravovacích kapacit, na podporu cestovního ruchu. Soukromé restaurace, ty prostě v té době neexistovaly a ubytování v soukromí bylo možné jen ve velmi omezené míře, které bylo ještě zprostředkované, třeba přes Čedok, aby podnikání bylo řádně kontrolovatelné. Je zajímavé to, že v Kašperských Horách a v Železné Rudě byla učňovská střediska, obor kuchař číšník, která každý rok dodávala na trh práce dostatek dobře vyučených pracovních sil do pohostinství. Za zmínku stojí také to, že místní obyvatelé příliš turisty nevíkali, protože měli obavu z toho, že jim budou turisté vykupovat zboží z obchodu, kterého nebylo beztak příliš a na ně tím pádem nezbyde. Navíc jim rušili jejich zavedený klid, který tehdy v pohraničí panoval.

Privilegovaní horníci a zemědělci

Osobně jsem pracoval jako vedoucí v rekreačním středisku v Srní, které patřilo Severočeským dolům a Agrokombinátu Tachov a bylo otevřené v roce 1984. To, co jsem popsal, zde neplatilo. Na tehdejší dobu se RS vymykalo tomu, co bylo běžné. O horníky a zemědělce tu bylo dobře postaráno. Stát

potřeboval svítit a topit a mít samostatnost v potravinách, proto byla tato odvětví preferována. Zničené životní prostředí v Severočeském kraji smogem a emisemi a předčasná úmrtnost obyvatel nutila zaměstnavatele SHR a politiky k tomu, aby se o své zaměstnance a obyvatele lépe postarali. Každý týden do rekreačního střediska přijíždělo několik autobusů ze Severních Čech převážně s horníky, kteří přijeli na Šumavu načerpat v nenarušené a čisté přírodě sílu do další práce a odpočinuli si. Bylo o ně velmi dobře postaráno, měli na tu dobu pěkné pokoje, třikrát denně kvalitní stravování, ceny v baru byly v nákupních cenách. O jejich volný čas se starali dva kulturní referenti, k dispozici byla stálá zdravotní služba, byl zde 25 m vyhřívaný bazén, kuželna, sauna, masáže. To vše za ceny, které byly i na tehdejší dobu velmi nízké. Každý týden se konaly dva večírky, hrála živá hudba a kulturní referent se staral, aby se všichni dobře bavili. Konaly se přednášky, hlavně o přírodě, které prováděli pracovníci Chráněné krajinné oblasti Šumava, každý den byla připravena vycházka do přírody, pouštěly se filmy. Hlavní kritérium bylo to, aby se rekreatům líbilo, a aby odjízděli spokojeni. To vše vydrželo do konce roku 1992. Do té doby si horníci říkali, já jsem horník, kdo je víc? Potom už to bylo jinak. U Agrokombinátu Tachov tato idyla skončila o něco dříve, bylo to v době, kdy začala privatizace a odbory už měly jiné starosti, než zajišťovat rekreaci zemědělců. 1. 1. 1993 končí definitivně odborářská rekreace a nastává nové období, kdy se RS stává hotelem. O tom třeba přistě.

Václav Sklenář
vaclav.skl@email.cz

První rekreatanti přijeli v květnu 1984.

Láda Vodák (vlevo) s panem Mazancem v Ochránářském koutku Hamižná.

Ladislav Vodák více než 100 letý

(*21.7. 1921 Hartmanice - †24. 9. 2001 Sušice)

Na svého dlouholetého kamaráda a ochránce přírody vzpomíná Pavel Trpák.

Charakterizovala ho vysoká postava a výrazná bezvousá tvář s brýlemi, která vždy vítala kamaráda, a to jak doma v Táboře na Husově náměstí, tak později v jeho domku v milované Sušici, kde Láďa dožil. V Táboře, kam se po odsunu Čechů z pohraničí s rodiči přestěhoval, to byla nejen ochrana přírody a krajiny, která určovala náplň jeho soukromého života, neboť byl zpravodajem státní ochrany přírody, ale byly to především ideály Woodcraftu nesoucí s sebou filosofii Henry Davida Thoreaua a Ernesta Thompsona Setona, spolu s filosofií křesťanství. Velice sugestivně líčil život v kanadské a americké divočině, což v době 50. let minulého století bylo pro nás tři kamarády, Františka Šimka, později lodního lékaře a chirurga, Františka Derflera, později významného brněnského herce a mě, něco naprosto nevídaného. Do jaké míry se do tě-

chto ideálů promítala jeho osobní romantika, to nechme dnes Pánu Bohu. Bylo to krásné a hlavně to zabíralo a pochopitelně to mělo v této době příchut' zakázaného ovoce. Jeho nevšední zájem o divokou přírodu byl magnetem, který přitahoval nejen nás kluky, ale i starší pány. Vyznačoval se nevšedními znalostmi nejen kraje, ve kterém žil, ale především ojedinělými znalostmi staré Šumavy, kde prožil část mládí, a kde měl své příbuzenstvo. Znal starou šumavskou literaturu, a to nejen o přírodě, ale i historickou, včetně jejího uměleckého zpracování. Tak jako znal dílo grafika Josefa Váchala a dalších umělců, kteří zpracovávali šumavskou tematiku. Tenkrát jsme to brali jako bernou minci, jakoby to patřilo k jeho osobě. V té době se živil jako účetní Restaurací a jídelen (RAJ), kde dokázal vyjít nejen s vedením hospod, ale i s některými zákazníky, a to právě svým

nevšedním přístupem. Jeho rodiče, tatínek starý legionář a za první republiky člen finanční stráže a jeho milovaná maminka, představovali šumavskou enklávu v Táboře. Oba byli neocenitelnou studnicí znalostí o zmizelé Šumavě.

Doprovázel ho JEPP

Jeho osobní a soukromý život se proměnil získáním ojetého Jeppu, který se stal klíčem ke svobodě. Přestože jej většinou neřídil, tak velice často podnikal výlety za přírodou Táborska a cesty na Šumavu, nebo kdy nechával vozit sebe a rodiče za rodinnými povinnostmi či příbuznými. V té době žila ještě i jeho šumavská teta, která velice dobře znala starou Šumavu. Jeho kontakty a zájmy byly ohromující. Vzhledem k tomu že znal a mluvil anglicky a německy, tak jeho znalosti z druhého břehu nebyly zkrusleny dobovými poměry. Příkladem jeho nevšedních kontaktů byla moje anabáze s dohodnutou praxí na správě Tanapu, a to po třetím ročníku studia na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v roce 1962, kdy mne minul telegram, abych nejezdil. A jen tvrdě vyžádaný telefonát Láďovu příteli ing. Pacanovskému, pracujícím ve Slovenské národní radě, se stal kouzelným proutkem, který nám otevřel zdroje informací o metodách ochrany přírody, práci, praxi, ale i o výzkumu a především i zahraničních zkušenostech zpracovaných v tatranské koncepci OP.

Příprava vyhlášení CHKO Šumava

Právě tyto zkušenosti nám pomohly při zpracování návrhu na vyhlášení CHKO Šumava v roce 1963. Sekretariát ochrannářského průzkumu Šumavy se sídlem v Táboře (v Láďově bytě od roku 1960) připravil podklady, které umožnily napsání 73 stránkového návrhu během dvou dnů kolektivem ochranářů (J. Ebenhöhe, S. Franci, M. Hostička, O. Lejský, P. Trpák, L. Vodák) v hotelu Slavie v Táboře u nádraží. Obálku návrhu, pak vytvořil můj přítel grafik František Peterka. Láďovým přestěhováním do Sušice se naše cesty rozdělily, aby se pak při přípravě a realizaci projektu Lynx (E. Nováková, P. Trpák, L. Vodák) v roce 1980 a následným zahájením jeho reintrodukční etapy v roce 1982 spojily a zůstaly tak zachovány až do jeho smrti. Naší etapu další spolupráce charakterizovalo propojení jeho dřívějších poznatků o historii a výskytu rysů na Šumavě se soustředováním terénních údajů o stávajícím výskytu, a to včetně sledování rysa s vysílačem v roce 1989. Právě díky jeho terénním znalostem se podařilo nalézt současné a historické rysí chodníky a vytvořit tak v roce 1984 mapu výskytu rysa na Šumavě, kterou jsme publikovali v časopise Ochrana přírody (1985). Sběrání dat, jak dokládají naše mapy, pokračovalo až do jeho

smrti. Veškerá data jsme poskytovali i oběma správám CHKO Šumava tak, aby byla zajištěna ochrana vysazovaných rysů. Ovšem Láďa pracově sledoval i další ohrožené druhy. Připomeňme jeho spolupráci při zjišťování úniku páru kočky divoké (*Felis silvestris*) na svobodu z depozitu v bývalém chlěvě u chaty ředitele Lesního závodu ing. Valy. Pro nepříznivé počasí bylo odloženo vysazení kočky, a to dne 25. 2. 1970 v prostoru Brčálníku u Zadních Šmauzek v polesí Javorná. Následný únik kočky se pak stal 21. března téhož roku.

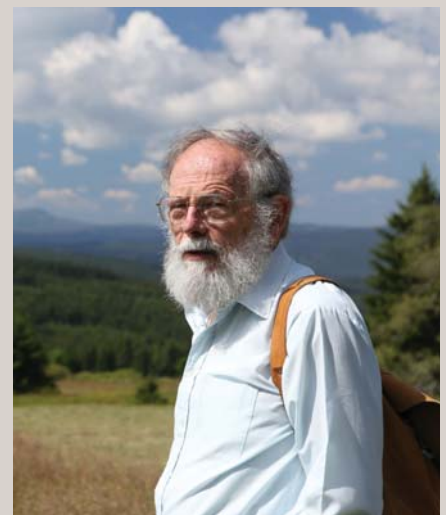
Láďa Vodák

Vyznačoval se nebývalou pokorou, ale i houževnatostí a především i smyslem pro humor. Mohu říci, že naše celoživotní přátelství, v němž nehrál 21 letý věkový rozdíl žádnou roli, spojovaly společné ideály a víra, a snad právě proto jsme mohli přispět i k aktivní ochraně šumavské přírody. O jeho celoživotní pečlivosti svědčí denní pracovní zápisy z činnosti Operativního útvaru na Správě CHKO v Sušici, a to například z let 1970 a 1971. Každý pracovní den měl svůj operační plán a operační skutečnost, kde bylo uvedeno, zda bylo splněno, či zdůvodnění proč nebylo splněno. Již při zběžném prolístování můžeme konstatovat, že plán byl plněn, a proto prostě konstatováno – provedeno. Lze tak získat podrobnou informaci o práci Vodáka v Operativním útvaru Správy CHKO. Mohu konstatovat, že se jedná o velice zajímavý pracovní deník včetně záznamu o brigádách. K tomu je možno přiřadit podrobné záznamy ze služebních cest.

Všechny tyto záznamy umožňují získat představu o jeho práci na Správě CHKO, kde byl také po určitý čas vedoucím Správy.

Nelze se nezmínit také o jeho práci s mladými „Šumaváky“, pozdějšími členy Woodcraftu, a později při založení a provozování ochrannářského koutku v Hartmanicích. Dovedl v nich zapalovat a vytvářet pocit odpovědnosti. Toto dokresluje jeho profesionální práci na jeho milované Šumavě. Čest jeho památce, a to i po době uplynutí 100 let od jeho narození.

Pavel Trpák
PTrpak@seznam.cz

Na Ladislava Vodáka vzpomíná Pavel Trpák.

Michal Valenta

– tvůrce přeshraniční spolupráce

Ing. Michal Valenta, který pracoval na správě CHKO ve Vimperku a následně na Správě NP Šumava dlouhých 39 let, díky skvělé znalosti němčiny propojoval národní parky Šumava a Bavorský les.

Narodil se 27. prosince 1949. Přesně o 14 let později, 27. prosince 1963, byla vyhlášena Chráněná krajinná oblast Šumava. Snad tato „náhoda“ stála za tím, že čerstvě vystudovaný čtyřadvacetiletý lesní inženýr nastoupil v roce 1973 na Správu jihočeské části CHKO Šumava ve Vimperku a této instituci zůstal věrný až do odchodu do penze. Ale ani poté se se Správou NP Šumava nerozloučil a je stále členem redakční rady tohoto časopisu.

V době vyhlášení CHKO Vám bylo přesně čtrnáct let – vnímal jste to tehdy?

„Myslím, že ani ne. Je fakt, že mne už od školních let zajímaly hory, příroda a ta šumavská zvláště, ale tehdy mě ta skutečnost ještě nezaujala.“

O to víc úsměvně je to, že jste na Správu ve Vimperku, která začínala v roce 1971, nastoupil hned po škole, v roce 1973.

„Ano, je to přesně tak, a pak jsem tady vydržel celý svůj profesní život. Tehdy Správa jihočeské části CHKO sídlila ve vimperském zámku a personálně to byl malý kolektiv – počet všech pracovníků se dal doslova spočítat na prstech jedné ruky. A protože nás bylo tak málo, zpracovávali jsme každý z nás několik agend.“

Nastoupil jsem sice na pozici odborného pracovníka pro lesnictví, ale byl jsem během času například i koordinátorem dobrovolné strážní služby, řešil agendu maloplošných chráněných území, nebo třeba problematiku zeleně na nelesní půdě a byl jsem už tehdy členem redakční rady tohoto časopisu.

Snažili jste se v té době do lesních hospodářských plánů zakomponovat nějaké prvky spojené s ochranou přírody? Jaké jste měli pravomoce a jak úspěšní jste byli?

„My jsme byli detašované pracoviště Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Českých Budějovicích. Už ze samotného názvu vyplývá, že se jed-

Michal Valenta budoval vztahy mezi zaměstnanci Správ Národních parků Šumava a Bavorského lesa prakticky celý svůj profesní život. Foto: Archiv Michala Valenty.

nalo o instituci zabývající se především památkovou péčí a ochrana přírody byla tak trochu „přidruženou agendou“. No a v porovnání s dneškem jsme tehdy mnoho pravomocí neměli. Byli jsme sice zvaní na jednání, která se týkala našeho území, „ochranářská“ úspěšnost nebyla ale příliš častá, zvláště pokud se jednalo o problematiku týkající se území mimo maloplošné rezervace, kterých bylo na celém území CHKO zejména zpočátku poměrně málo.“

Takže prosadit v Lesních hospodářských plánech třeba takový prvek, jako ponechávání části porostu přirozenému vývoji bylo těžké, nebo nemožné?

„Ano, mimo lokality rezervací moc úspěchů opravdu nebylo. A i tam, kde „ponechání přirozenému vývoji“ figurovalo „na papíře“, nemuselo přečkat první vážnější disturbance následující „asanač-

ní“ zásah.“ „Na papíře“ ovšem i nadále zůstávalo „ponechání přirozenému vývoji“. Tak tomu bylo třeba v oblasti masivu Stožce, a dodnes to má na takových místech přirozená obnova lesa těžké...“

To je přístup, který chtěli někteří uplatňovat i po zřízení Národního parku Šumava a snaží se o to dodnes, takové typické české: ochrana přírody samozřejmě ano, ale...

„Jasně, ale dneska je už jiná doba. Veřejnost vnímá ochranu přírody jako důležité téma a myslím si, že většinou už pochopila význam národních parků a s nimi spojenou třeba onu bezzásahovost.“

Vaše působení na Správě CHKO a od roku 1991 na Správě NP Šumava je spojené hlavně s přeshraniční spoluprací, s komunikací se sousedy v Bavorsku

Po vyhlášení Národního parku Šumava se rozběhla oficiální spolupráce obou Správ. Na fotografii schůzka ve skanzenu Finsterau při přípravě společného turistického managementu v oblasti Bučina - Finsterau. Michal byl hlavním organizátorem setkání, na fotce bohužel za týč slunečníku. Foto: Vladislav Hošek

a Rakousku. To proto, že jste špičkově jazykově vybaven?

„Hlavně díky mojí mamince, která pocházela ze šumavské smíšené českoněmecké rodiny, mne němčina už od mládí zajímala a učil jsem se německy sám, pak i na střední a vysoké škole. A tak bylo asi přirozené, že když bylo na Správě CHKO třeba jednat osobně, případně vyřizovat nějakou korespondenci v němčině, přistálo to na mém stole.“

Jak často se před rokem 1989 na Šumavě objevily návštěvy kolegů z Bavorska nebo Rakouska?

„Nebylo to moc často, spíše to bylo výjimečné a většinou to byly individuální návštěvy. Přesto na jednu větší výpravu si vzpomínám. Bylo to v roce 1977, kdy přijela delegace pěti kolegů ze Správy Národního parku Bavorský les, včetně tehdejšího ředitele Dr. Hanse Bibelriethera. Provázel jsem ji např. i po Boubínské pralesi. Od té doby do roku 1990 jsem bavorské kolegy doprovázel ještě několikrát, ale jak říkám, spíše se jednalo o individuální návštěvy.“

Revoluce v roce 1989 a následné vyhlášení Národního parku Šumava v roce 1991 ale všechno změnilo. Předpokládám, že hlavní částí Vaší práce byla právě přeshraniční spolupráce?

„Je to tak. Nastalo euforické období, kdy spolupráce s Němci byla velmi intenzivní, svým způsobem skvělá a pro mne nesmírně poučná a inspirativní. Samozřejmě Němci byli po 20 letech existence jejich národního parku Bavorský les dál než my, třeba v rámci lesnického provozu a ochrannářského managementu, kdy už dělali třeba letecké snímování celého parku, měli už výsledky z mnoha výzkumů. Kdežto my jsme teprve likvidovali Železnou oponu, a pod tlakem veřejnosti řešili hlavně „ochrannářsky“ přijatelné zpřístupnění nového národního parku.“

A budovali jste turistickou infrastrukturu...

„Ano, to byla jedna z nejdůležitějších věcí, kterou bylo nutno řešit co nejrychleji. Byly tu snahy obnovit veškeré turistické trasy, které existovaly před válkou. Jenže to už vlastně ani nešlo. Byla snaha propojit zejména turis-

ticky území obou parků, k čemuž posloužil hraniční přechod pro pěší na Bučině. Tam vznikl v roce 1992 i první společný projekt obou parků - informační pavilon, na který pak postupně navazovaly turistické okruhy nebo naučné stezky, z nichž značná část zůstala dodnes.“

Euforické období ale záhy skončilo, v polovině 90. let se rozběhla kůrovcová gradace na Modravsku a nastal první názorový rozkol s kolegy z Bavorského lesa. U nás byly tendence kůrovcovou gradaci zpracovávat, kdežto za hranicemi kolegové drželi danou bezzášahovost.

„Problémem skutečně bylo to, že kůrvec na Mokrůvky, Špičnick, Blatný vrch přelétl z bezzášahových oblastí v okolí Luzného. Oficiální vztahy tím sice poněkud ochladly, ale naštěstí ne mezi jednotlivci. Mám tím na mysli to, že i když po roce 2004 docházelo ve vedení NP Šumava k poměrně časté výměně ředitelů, zůstával jsem pro kolegy ze Správy NP Bavorský les určitou jistotou kontaktu.“

Ted' je ale situace jiná...

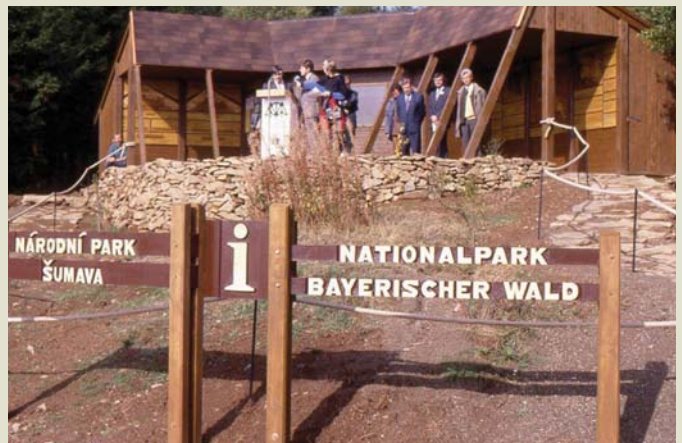
„Odcházel jsem v roce 2012, kdy oficiální sousedské vztahy byly, řekněme na bodu mrazu. To mi bylo pochopitelné velice líto a o to víc si vážím toho, že moje služby nakonec nejméně ocenili kolegové ze Správy Národního parku Bavorský les uspořádáním neformálního rozlučkového odpoledne za účasti dlouhodobých kolegů a přátel z bavorské správy včetně exředitele Hanse Bibelriethera, ale i tehdy nového ředitele NP Bavorský les Franze Leibla. A ta skutečnost, že po nástupu ředitele Pavla Hubeného v roce 2014 se spolupráce s bavorskými kolegy dostala na špičkovou úroveň, mě dnes opravdu velice těší a fandím jí i do budoucna.“

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Michal Valenta (vlevo), s vedoucím CHKO Šumava Vimperk Milanem Skolkem při přírodovědném průzkumu na Smrčině v roce 1983. Foto: Archiv NP Šumava

Slavnostní otevření informačního altánu na Bučině v roce 1992. Foto: Archiv NP Šumava

Mezinárodní odborné soustředění pro vysoké školy

v Národním parku Šumava

Účastníci odborného soustředění v Národním parku Bavorský les.

Letošní léto na Šumavě bylo rozmanité. Jeden týden jsme chodili v čepicích a teplých bundách, a týden na to panovaly tak vysoké teploty, že nebylo jednoduché naplánovat výlet do rozpálených šumavských lesů. Podle studie českých vědců se v České republice pravděpodobně nepodaří zabránit oteplení o 2°C. Jaké dopady klimatických změn čekají šumavskou přírodu? Na toto téma bylo zaměřené „Mezinárodní odborné soustředění pro vysoké školy v Národním parku Šumava“, které se konalo v letošním srpnu na Horské Kvildě.

Toto soustředění bylo vyhlášeno na základě tématu roku Česko-německého fondu budoucnosti – „**Jak se z toho nezbláznit – společně jsme silnější**“, které se snaží podpořit nejen odolnost jednotlivců ale také celé společnosti. Klimatická změna dopadá citelně na nás všechny, v mnohých to vyvolává strach, bezmoc a rezignaci. A proto je velice důležité se vzdělávat v tomto tématu, diskutovat o těchto změnách a pochopit je, ale také podporovat teamovou spolupráci

a společně nacházet řešení. Z různých sociálních průzkumů vyplývá, že stále větší počet mladých lidí trpí environmentálním žalem, neboli úzkostlivou reakcí na ztrátu ekosystémů a trvalými změnami, kterým se musíme přizpůsobit. A zde je velice důležitý pocit, že v tom nejsme sami, že můžeme i my, jako jednotlivci, pomoci přírodě. A to byl také cíl této akce.

Program soustředění byl koncipován tak, aby se maximálně propojily odborné před-

nášky a exkurze do území Národních parků Šumava a Bavorského lesa. Soustředění bylo zahájeno celodenním programem, který připravili odborní pracovníci školského zařízení pro environmentální vzdělávání pracoviště Kamenná Lipka z Brna, kteří mají dlouholeté zkušenosti se vzděláváním dospělých a vysokoškoláků a již delší dobu se zaměřují na téma změny klimatu. Úvodní část představila na předem připravených stezkách klíčové problémy, jako jsou extrémní projevy počasí,

tání ledovců a rozsáhlé požáry. Studenti řešili společně zásadní fakta ke klimatickým změnám, zamýšleli se, jak mohou pomoci zmírnění dopadů těchto změn, ale také zvažovali vlastní hodnoty.

S tímto tématem souvisí význam velkoplošných chráněných území, proto jedním z témat byla také spolupráce přeshraničních národních parků. Studenti tedy vyrazili na návštěvu sousedního Národního parku Bavorský les, do střediska environmentální výchovy Wildniscamp. Úvodní přednáška Beuderta Burkharda seznámila účastníky s dlouhodobým výzkumem Bavorského lesa a částečně Šumavy v oblasti zásob vod. Jak z pohledu srážek, odpařování, stavu sněhu či odtoku vody z tohoto území. Pralesní porosty v okolí Falkensteinu s výkladem Karla Hainze Englmeiera z Národního parku Bavorský les potvrdily, že toto území si zaslouží právem nejvyšší ochrany přírody. Téma ochrany tohoto přeshraničního území mohli studenti diskutovat s ředitelem Správy Národního parku Šumava Pavlem Hubeným. Michal Skalka z Krkonošského národního parku seznámil studenty s klíčovým problémem overturismu, jak přírodu chránit před velkým zájmem návštěvníků. Přednáška profesora Radana Hutha z Karlovy Univerzity rozšířila studentům mnoho poznatků v oblasti klimatické změny. Otevřela také diskusi o řadě témat jako např. energie, ekologická doprava, obnovitelné zdroje atd.

A co na to účastníci? Zde je pár odpovědí k tomuto soustředění:

„Diskuze, které jsme vedli, mi napomohly se lépe orientovat v tématu klimatických změn a obohatily mě o znalosti spoluúčastníků z jiných oborů.“

„Odjíždím s pozitivním nabitím a pocitem vděčnosti.“

Do praktické ochrany přírody se všichni účastníci zapojili díky projektu LIFE for MIREs. Po úvodní přednášce Lukáše Linharta se všichni s nadšením pustili do revitalizace prameništ a podmáčených lesů ve svazích pod Tříjezerní slati.

Zamyšlení se nad globálními problémy ve skupinách.

„Téma klimatické změny je aktuální a dosti diskutované, ne vždy se k němu ale vyjadřují lidé s patřičným vzděláním, a to může celý pohled na věc zkreslovat. Proto jsem velice ocenila možnost setkat se s odborníky na tuto problematiku osobně. Mnohdy pro mě bylo zajímavé pozorovat rozdílné názory českých a německých studentů.“

„Soustředění spojilo mnoho studentů z různých oborů, což vedlo k zajímavým debatám na různá témata globálního oteplování.“

Martina Kučerová

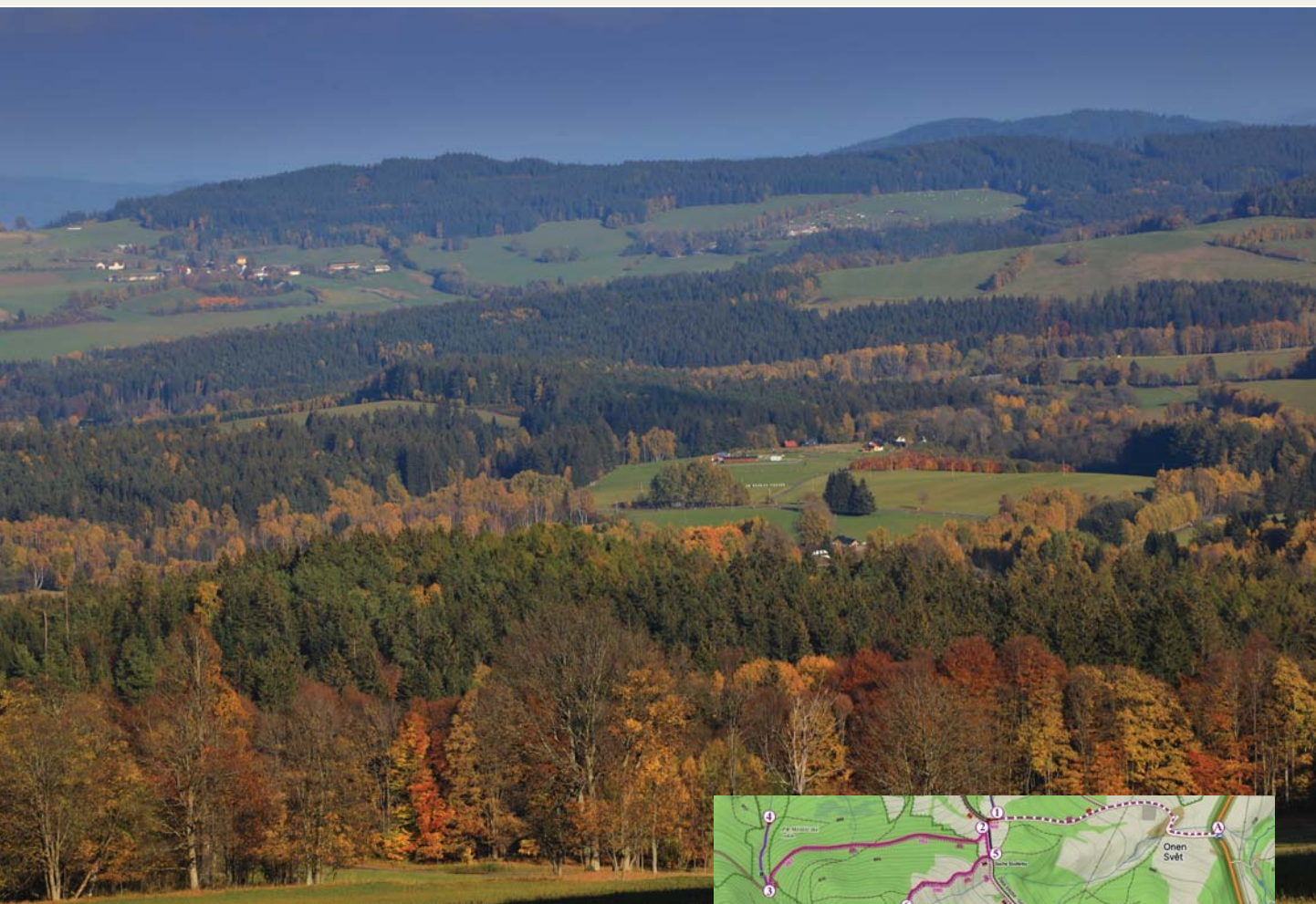
Správa Národního parku Šumava
martina.kucerova@npsumava.cz

Relaxační techniky jako je jóga a tai-chi v šumavské přírodě doprovázeli studentům v rámci celého programu a pomáhali odbourat stres z některých pesimistických výhledů klimatických změn.

Z Onoho Světa do Městišských

Výlet v západní části CHKO Šumava, od jejíhož založení uplynulo letos 60 let. Trasa od osady Onen Svět do Městišských roklí a přes Suché studánky na Můstek se dá absolvovat i na kole.

Vyhlička U Suchých Studánek.

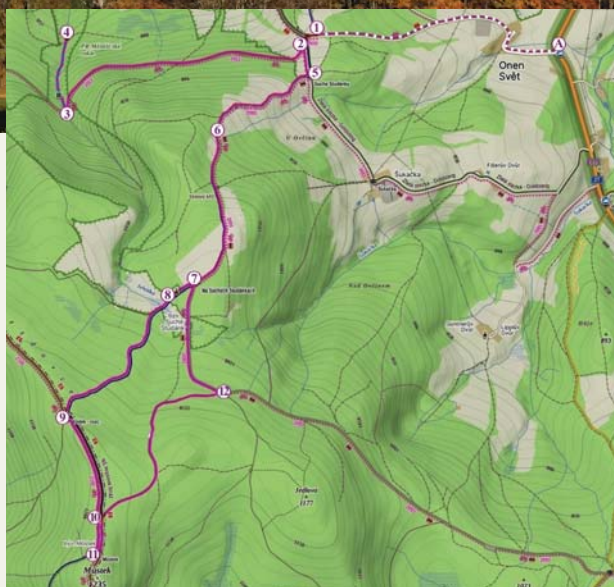
Onen Svět

Snad nikoho neodradí poněkud zvláštní jméno výchozího místa. Onen Svět je malá osada, která čítá jen několik stavení a je součástí městyse Čachrov. Motorizovaní turisté mohou využít k parkování prostornou plochu 1,3 km za obcí u lesní silničky, kterou protíná modrá TZC (1). Nemotorizovaní turisté můžou na toto místo dojít z autobusové zastávky Čachrov, Onen Svět, rozc. u hlavní silnice č. 27 z Klatov do Železné Rudy (A). Trasa se pak prodlouží celkem o 3,5 km (tam a zpět). Onen Svět zůstává za vámi a vy se vydejte po modré TZC, která se vzápětí na rozcestí lomí vzhůru a spolu se zelenou TZC směřuje na Suché Studánky.

Nebudete pokračovat po ní, odbočíte vpravo na polní cestu, po níž vede cyklostezka č. 2053, která je nejsnadnějším přístupem do nejatraktivnější části Městišských roklí.

Městišské rokle

Cyklostezka č. 2053 po 1,7 km od odbočky (2) dovede po vrstevnici k brodu (3) přes horní část toku potoka Jelenka, který pramení ve svahu Můstku necelé 2 km odtud nedaleko bývalé osady Suché Studánky. Koryto cca 1 km od pramene vstupuje

Mapka trasy s trasovými body, na něž je odkaz v textu (vytvořeno na podkladu turistické mapy z webu Mapy.cz)

do balvanité rokliny a vytváří nad uvedeným brodem a pod ním četné kaskády a menší vodopády. Je to nejpůsobivější součást chráněné Přírodní rezervace Městišské rokle, která byla založena v roce 1994 k ochraně nejceněnějších partií v okolí potoka Je-

roklí, a pak vzhůru na Můstek

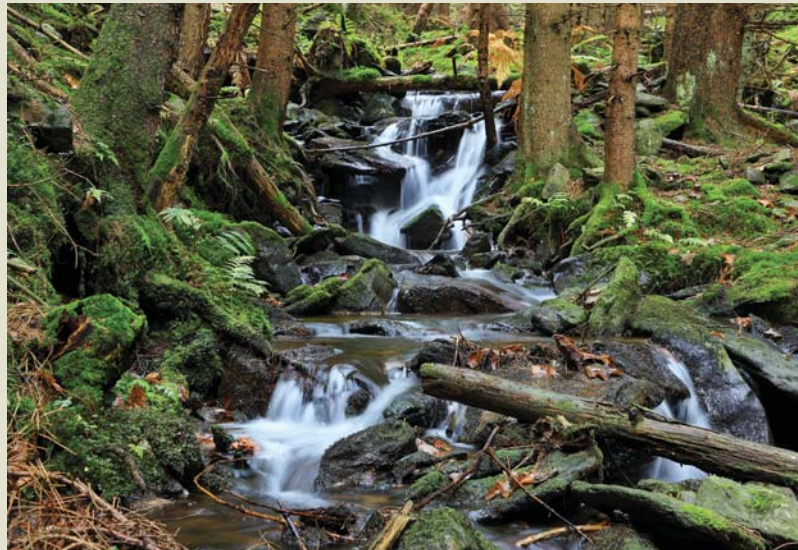
Jelenka a jeho přítoky včetně biotopů zvláště chráněných druhů rostlin. Za nádhernou přírodní scénérií Jelenky se vydejte poněkud obtížnějším terénem dolů podél břehu potoka Jelenka (cyklisté musí nechat kolo u cesty). Zhruba po 500 m, kde potok přetíná cesta (4), můžete přejít na druhý břeh a užívat si kouzlo divoké vody také při výstupu proti proudu. Po cyklostezce č. 2053 se vrátíte zpět na modrou TZC (2)

Suché Studánky

Modrá TZC (2) je určující pro pokračování další cesty až do cíle trasy – vrcholu Můstku. Za stálého stoupání, při němž je třeba na 4,2 km překonat převýšení 370 m, prochází postupně několika místy, která se vztahují k bývalé osadě Suché Studánky. Snad proto, že jejich součástí byly četné samoty, se rozprostírala na poměrně rozsáhlém území. Po 200 m ve vrcholu stoupání asfaltové silničky se nacházíte na „Suchých Studánkách“ (5), dále po modré TZC vzhůru se otevírají hezké výhledy směrem k Velharticím až k místu „U Suchých Studánek“ (6), kde je turistický přístřešek a skutečná studánka, z níž se můžete napít osvěžující vody. Dalším místem je rozcestí „Na Suchých Studánkách“ (7). Cykloturisté, kteří chtějí na kole vyjet na Můstek, musí tady pokračovat po cyklostezce č. 2093 a po 800 m na rozcestí (tabulka „Bod záchrany KT 010“) (12) z ní odbočit prudce vpravo na neznačenou lesní cestu, která po 1,3 km ostrého stoupání vyústí pod vrcholem Můstku na páteřní turistickou trasu Prenet – Můstek – Pancíř (10). Pěší turisté sledují dál modrou TZC a zakrátko se před nimi otevře planina, kde stávala bývalá osada Suché Studánky (8). K ní patřila také Mariánská kaplička postavená u bývalého dvora Christlgirgl jako zmenšená kopie nyní již zbořené Hauswaldské kaple u Srní. Po renovaci v roce 1989 se zachovala dodnes. Planina, která je prameništěm potoka Jelenka, spadá do chráněné Přírodní rezervace Městišské rokle.

Můstek

Po modré TZC zbývá dokončit poslední část trasy. Po příkrém stoupání na hřeben Prenet – Můstek – Pancíř (10), následuje necelý kilometr pohodové cesty až k vrcholu (11). Na místě bývalé horské chaty s rozhlednou, která v roce 1995 vyhořela a nebyla obnovena, stojí dnes jen turistický přístřešek. Dříve obklopoval vrchol les, dnes

Městišské rokle – kaskády potoka Jelenka.

Turistický přístřešek na vrcholu Můstku.

je částečně holý a za dobré viditelnosti skýtá výhledy na kar Černého jezera, Kokrháč, Ostrý, Čerchov a Nýrskou přehradu. Nevyšší bod plochého vrcholu Můstku (kóta 1 235 m) se nachází o 200 m dál v lesním porostu.

Dokončení trasy

Z Můstku se vrátíte cca 200 m zpět a sestoupíte stejnou trasou, jako byla doporučena cykloturistům směrem nahoru (viz výše), takže na rozcestí (10) odbočíte vpravo dolů po neznačené cestě (podle ukazatele lyžařské trasy směrem „Na Suchých Studánkách“). Přijdete na cyklotrasu č. 2093 (12) a po ní na rozcestí „Na Suchých Studánkách“ (7). Po stejné trase jako nahoru sestoupíte do výchozího místa. Celá trasa měří 13 km, od autobusové zastávky Onen Svět 16,5 km.

Mariánská kaplička na bývalých Suchých Studánkách.

František Janout
janout.frantisek@seznam.cz

Šumava před sto lety

na snímcích Fotoateliéru Seidel XXXI.

Museum Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově ukrývá ve svém fotografickém archivu na 140 000 snímků z období před 100 lety. Legendární „kronikář Šumavy“ fotograf Josef Seidel a jeho syn František zachytili na svých snímcích dávnou tvář šumavské přírody a krajiny. Postupně Vám ji představujeme...

Zvonková. Foto: František Seidel, okolo 1935

Zadní Zvonková, nejen přírodní rezervace a přírodní památky v jejím okolí.

Tři desítky let před koncem 17. století nechal postavit kníže Johann Christian z Eggenbergu v rozsáhlých, hustých a bažinatých lesích v místech dnešní Zvonkové milíř na dřevěné uhlí. Stavbou pověřil čtyři muže z Jelmu nedaleko Horní Plané. Jim také udělil povolení ke stavbě chatrčí a čištění již vymýcených lesních úseků. S velikým úsilím byly původní plochy podmáčeného lesa přeměněny na pole a louky. Brzy k těmto čtyřem chatám přibýly další drobné shluky domů a vznikla jižní část Zvonkové, zvaná „Althäuser - Staré domy“. Později bylo postaveno několik domů asi tisíc metrů na východ, tzv. „Vorder_Glöckelberg – Přední Zvonková“. Další impulz k rozšíření obce přinesla stavba Schwarzenberského plavebního kanálu. Na konci 19. století byly kolem kostela postaveny tzv. „Nové domy“. To už měla Zvonková asi 30 dřevěných stavení.

Reformy císaře Josefa II. se dotkly i Zvonkové ustanovením faráře v roce 1787. První bohoslužby se konaly v dřevěné kapli, již za rok se započalo se stavbou kostela zasvěceného Janu Nepomuckému. Po téměř osmdesáti letech kostel vyhořel a v letech 1878-1879 byl nahrazen novogotickým, který se zachoval dodnes. Škola byla postavena v roce 1788, rozšířena v letech 1838 a 1899. Na začátku 20. století byl ve Zvonkové k. k. poštovní a telegrafní úřad a sídlo spolku dobrovolných hasičů, vojenských vysloužilců, spolku Šumava, živnostenského spolku, spolku školních výletníků, pokladny Raiffeisen a spolku chovatelů býků.

Po druhé světové válce se do Zvonkové někteří muži již nevrátili. V domech často žily neúplné rodiny, které si přály návrat svých blízkých a někteří navrátilivší byli pro změnu

zatčeni a vězněni. Rodiny důvod věznění nezaly. Ještě první léto se do domů nedaleko Schwarzenberského kanálu vrátili turisté a provozovatelé pohostinských zařízení s velkými plány na letní i zimní rekreace. V roce 1946 musela většina německých rodin opustit Československo, jejich místo nahradili dosídlenci z vnitrozemí i reemigranti z východních zemí. Než se stačili ve Zvonkové rozkoukat a pochopit rytmus šumavské přírody museli i oni opustit své nové domovy, tak blízko nově a přísně hlídané hranice. Skončily tak i plány na velký turistický a sportovní ruch. Otomar Schrabal, organizátor českého lyžařského sportu z Českých Budějovic musel uzavřít svůj zdejší penzion a hostinec, na který si již mnozí turisté po válce zvykli. Lyžařský můstek a kompletní elektrifikace obce zůstaly nedokončeny. Dráty s proudem

Hleďte zmizelou podobu šumavské krajiny v databance starých fotografií na www.seidel.cz a v Museu Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově.

už sloužily jen pohraničníkům, kteří se zabydleli nedaleko kostela. Domy, Schwarzenberský plavební kanál a kostel zůstaly přírodě.

Zejména luční rašeliniště na prameništích potoků si postupně braly zpět to co, co jim s obrovskou námahou vzali nejdříve první uhlíři a později další obyvatelé Zvonkové a okolí. Území jsou porostlá nálety dřevin, rašelinné a pastvinné louky hostí květiny, hmyz i ptáky. V okolí Zvonkové se dnes nachází několik přírodních památek, například Prameniště Hamerského potoka a Račinská prameniště.

Brzy po sametové revoluci se do Zvonkové začal vracet život. Někdejší rodáci a další nadšenci vedení Horstem Wondraschekem a Dr. Othmarem Hanke z Rakouska se téměř vrátili do dob prvních zdejších obyvatel a znovu vyrvali přírodě hřbitov a kostel, který byl ukryt vzrostlým lesem.

Zimní Zvonková a její nejbližší okolí byla kolébkou lyžování na Šumavě.
Foto: František Seidel, po roce 1935

Pravděpodobně noví obyvatelé Zvonkové u svých nových domovů vedle Schwarzenberského plavebního kanálu. Foto: František Seidel, po roce 1946

Zvonková na přelomu století. Foto: Josef Seidel, okolo 1900

Dr. O. Hanke, Otto Paleczek, Maria Hanke a manželka Horsta Wondrascheka Ulrike čekají návštěvu pana kardinála Vlka 24. 5. 1992 ve Zvonkové. Foto: Horst Wondraschek.

ních dvou dochovaných domů se díky jim stal památkem na život obce a dva muže, kteří ve Zvonkové nechali výraznou stopu. P. Engelmar Hubert Unzeitig ve zdejším kostele dostal své první kněžské místo, za výroky nepřátelské nacistickému režimu byl vězněn v koncentračním táboře v Dachau, a tam při kněžské službě zemřel na konci druhé světové války. V roce 2016 byl blahověn. Druhým výrazným obyvatelem byl německy píšící spisovatel Johannes Urzidil, který na svých letních pobytech bydlíval v nedalekém Josefově Dole a v roce 1934 získal ve Zvonkové domovské právo. Čtyři ze svých téměř šedesáti povídek věnoval právě Zvonkové.

Právě při přípravě tohoto článku jsme dostali smutnou zprávu, že jeden ze dvou mužů, jimž Zvonková vděčí za svou záchranu, nás opustil. Dr. Othmar Hanke (18. 1. 1936 – 27. 7. 2023) se narodil v Českém Krumlově, odstěhovat se musel s rodiči na konci války. Byl přítelem Františka Seidela, navštěvoval a podporoval jej v těžkých letech před rokem 1989. Významně se zasadil o vznik Seidelova muzea, fotografií a historii se ostatně s velkým zá-

Kostel ve Zvonkové. Foto: Horst Wondraschek, 1990

palem věnoval po celý život... Například pro zemskou výstavu v roce 2013 připravil snímky starých fotografií jihu Šumavy a severu Horního Rakouska pod názvem Dávné stopy. Další z jeho aktivit je rakouská historická databanka Šumavy www.bwb-ooe.at, bez jejíhož obrazového bohatství se málokterý milovník staré Šumavy dnes obejde.

Kostel a hřbitov ve Zvonkové i nadále vzorně udržuje Horst Wondraschek, paní Emma Marxová, s podporou Lenky Hůlkové z Rodného domku Adalberta Stiftera v Horní Plané a jejich blízkých. Obě dámy za to byly oceněny – nejnověji v červenci 2023 a historii obce Zvonková připomíná i krásná výstava instalovaná ve Stifterově domku..

Zdena Mrázková, Petr Hudičák
Museum Fotoatelier Seidel,
Český Krumlov
hudicak@seidel.cz

O „Dostupnou Šumavu“ rekordní zájem

Nabídka autobusových zájezdů pro seniory a osoby se sníženou mobilitou, které Správa NP Šumava spolupřádá s místním dopravcem přes dvacet let pod názvem „Dostupná Šumava“, je/byla v roce 2023 rekordní. Ještě před zahájením podzimní série byla všechna místa v autobusech prodána. Ano, v letošním roce zavedlo ČSAD autobusy Plzeň nový způsob rezervací, a to zakoupením místenky v systému AMS bus, který se osvědčil (a pro příští sezónu stačí vylepšit možnosti rezervace termínů). Staronová trasa vedla na Tříjezerní slať, Březník, Knížecí Pláně a na podzim i do nové expozice v rozhledně Poledník. Při realizaci více než 40 zájezdů je celkový počet spokojených účastníků přes 1 200. Trasa se osvědčila a věřím, že ještě několik let bude v nabídce pro uvedenou cílovou skupinu. Všem „starým“ přátelům Šumavy přejeme příjemné zážitky ze šumavské divočiny!

Josef Štemberk

Zveme Vás na výstavu

U příležitosti výročí 60 let o založení CHKO Šumava vznikla výstava, která bude ke shlédnutí od 3. října v Muzeu Šumavy v Sušici. Představí nám vybrané rezervace, chráněné druhy rostlin a živočichů, kulturní památky a památné stromy vyskytující se na tomto území. Na historických fotografiích můžeme vidět, jak vypadala krajina či turismus před rokem 1991, než vznikl národní park.

Štěpán Rosenkranz

Společné akce

Každá větší akce v podobě CHKO probíhá formou besedy, kterých se účastní jak zaměstnanci, tak dobrovolníci. Zanedlouho by takto měly být i další.

Alona, kterých se mělo zúčastnit více brigádníků, zanedlouho v rámci Výchovu měli radost jak ze setkání, tak i z dobře odvedené práce pro národní park Šumava a jeho přírodu samotnou.

Pojďte si zahrát

Správa NP Šumava letos potěšila milovníky deskových her. Na trh uvedla zbrusu novou "deskovku" s názvem Divočina Šumavy. Hra určená pro celou rodinu Vás přenesení do lůna šumavské přírody, kterou budete procházet třeba jako vydra, tetřev, vlk nebo rys. Abyste uspěli, musíte správně odpovídat na zajímavé kvízové otázky, které se týkají šumavské přírody, fauny a flory, ale i historie Šumavy. Ve hře je bezmála stovka kvízových otázek, které Vám mohou zamotat hlavu, ale zároveň se díky nim dozvíte spoustu zajímavostí. Hra Divočina Šumavy je k dostání v informačních a návštěvnických centrech Správy NP Šumava nebo na našem e-shopu, a to za cenu 500,- Kč.

Monitoring trnoštitce

Pracovníci Správy NP Šumava letos v létě uskutečnili monitoring jednoho z nejvzácnějších brouků v celé střední Evropě - trnoštitce horského. Výskyt tohoto až tři a půl centimetru velkého brouka byl znám velmi nedostatečně a zahrnoval pouze jednotlivé zaznamenané kusy. Systematický monitoring provedený ve spolupráci s Národním parkem Bavorský les prokázal jeho výskyt na 13 nových lokalitách s téměř 70 exempláři. Významné je prokázání rozšíření napříč téměř celým národním parkem. Druh byl zaznamenan (s jedinou výjimkou) na bezzásahových plochách s ponechaným, nevytěženým dřevem. Ty jsou klíčové pro přežití spousty specializovaných druhů, vázaných na konečnou fázi lesa, kdy dochází k úhynu stromů, jejich rozpadu a dočasnému prosvětlení lesa. Zcela unikátní jsou doklady přeletů, ten nejdelší měřil necelé čtyři kilometry. Pokud je nám známo, dosud u tohoto druhu nebyly zdokumentovány žádné doletové schopnosti a i díky tomu je tento výzkum unikátní.

Vladimír Dvořák

Text **Pavel Kavlík**
Foto **Pavel Kavlík a Jiří Kadoch**

Jak se na Šumavě stavělo v minulosti a nyní

Tak, jak se se během času vše mění, tak dochází i ke změně podob staveb realizovaných na Šumavě. Pro ilustraci jsou níže uvedeny tři příklady staveb provedených ve stejných lokalitách v minulosti a v dnešní době.

Filipova Huť

Vlevo je fotografie asi historicky nejzachovalejší roubené stavby na Filipově Hutě a vpravo fotografie stavby novodobé, která do určité míry respektuje tradiční místní architekturu. Použitím jiných technologií a materiálů je celkový výraz stavby již jiný.

Stachy

Vlevo tradiční stavba, která je součástí vesnické památkové rezervace Stachy, jejímž základem je srubová konstrukce na kamenné pozedívce se střešní krytinou z vláknocementových šablon nahrazující dříve používaný dřevěný šindel. Vpravo stavba ze současné doby půdorysem, typem a sklonem střechy a svým objemem vycházející z tradiční architektury, ale přizpůsobené současným nárokům na bydlení.

Volary

Toto město je mimo jiné zajímavé tím, že zde v minulosti vznikly roubené domy vystavěné v upraveném alpském stylu, které se v České republice se vyskytují pouze ve Volarech a nedaleké osadě Dobrá. Roubenky tohoto stylu se obecně nazývají volarské alpské domy. Vlevo tradiční volarský alpský dům a vpravo je ukázka novodobé stavby, snažící se kopírovat volarský dům alpského typu, ale vzhledem k použití jiných technologií a materiálů je výsledná podoba domu hodně diskutabilní.

ISSN 0862-5166

9 770862 516001 03

www.npsumava.cz

58141900000063